



Vuxensocialarbete under vårdledigheten

– Unga mammors erfarenheter av tiden hemma
och behov av socialt arbete

Lisa Smeds-Salonsaari
Praktikforskning i socialt arbete
Statsvetenskapliga fakulteten
vid Helsingfors universitet
Våren 2016



Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Statsvetenskapliga fakulteten		Laitos/Institution – Department Institutionen för socialvetenskaper	
Tekijä/Författare – Author Lisa Smeds-Salonsaari			
Työn nimi / Arbetets titel – Title Vuxensocialarbete under vårdledigheten – Unga mammors erfarenheter av tiden hemma och behov av socialt arbete			
Oppiaine /Läroämne – Subject Socialt arbete			
Työn laji/Arbetets art – Level Praktikforskning	Aika/Datum – Month and year Februari 2016	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages 28	
Tiivistelmä/Referat – Abstract <p>Syftet med denna praktikforskning är att bidra med kunskap om unga vårdlediga mammors erfarenheter av vårdledigheten, tankar om framtiden samt eventuella behov av socialt arbete. Jag vill lyfta fram unga kvinnors egna upplevelser kring vårdledigheten och framtiden. Forskningsfrågorna för studien är: 1) Hurdana erfarenheter har de unga kvinnorna av vårdledigheten? 2) Hur ser de unga kvinnorna på sin framtid? och 3) Hurdant behov av socialt arbete uttrycker de unga vårdlediga kvinnorna?</p> <p>Det empiriska materialet är insamlat genom en fokusgruppintervju med tre unga vårdlediga kvinnor och en parintervju med två av kvinnorna som deltog i fokusgruppen. Kvinnorna är klienter inom norra Helsingfors utkomststöd och socialt arbete för personer under 25 år. Intervjuerna är analyserade med hjälp av kvalitativ innehållsanalys. Studiens resultat redovisas utgående från forskningsfrågorna.</p> <p>Informanterna uttrycker såväl goda som jobbiga erfarenheter av vårdledigheten. I det stora hela upplever de dock tiden hemma som positiv. Redan under vårdledigheten funderar de på sin framtid och vad de vill göra efter vårdledigheten. En av informanterna känner dock ångest inför framtiden och vill därför helst inte tänka på det. Hon känner ett behov av socialt arbete bland annat för att lindra ångesten. I övrigt tyder studien på att behovet av socialt arbete varierar beroende på bakgrundsfaktorer, såsom utbildningsgrad. En av informanterna har yrkesutbildning och med tanke på detta upplever hon att hon inte behöver socialarbetarens hjälp och stöd. Detta gör däremot informanterna som saknar examen efter grundskola eller gymnasiet.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Vårdledighet, unga mammor, socialt stöd, vuxensocialarbete			

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	3
2. Forskningens handlingsmiljö	4
3. Centrala begrepp och tidigare forskning	5
3.1. Familjeledigheter.....	5
3.1. Finländsk forskning kring vårdledning.....	6
4. Socialt stöd	9
5. Syfte och frågeställning	10
6. Forskningsprocessen	11
6.1. Praktikforskningens karaktär.....	11
6.2. Materialinsamling.....	12
6.3. Analysmetod	14
6.4. Etik.....	15
7. Unga vårdlediga mammors erfarenheter av vardagen och behov av socialt arbete	16
7.1. Erfarenheter av vårdledigheten	16
7.2. Tankar om framtiden.....	20
7.3. Behovet av socialt arbete	22
8. Avslutande diskussion	26
Källförteckning	31
Bilaga 1: Följebrev	36
Bilaga 2: Samtyckesblankett.....	37
Bilaga 3: Intervjuguide.....	38
Suomenkielinen tiivistelmä: Aikuissosiaalityö hoitovapaan aikana – Nuorten äitien kokemuksia hoitovapaasta ja sosiaalityön tarpeesta.....	39

1. Inledning

Että täällä on tosi hyvin kun se on kolme vuotta kuitenkin. Sä saat itse viedä ja valikoida, no okei vietkö sä kaksivuotiaana sen [lapsen päiväkotiin, L.S] vai vietkö sä kolmevuotiaana, mut sun ei tarvi ajatellakaan et yksivuotiaana. Et se on tosi hyvin täällä. Tosi on hyvin tämä Suomen juttu. (Informant C, fokusgruppintervju.)

Så sade en av de unga kvinnorna i fokusgruppintervjun för denna studie då familjeledigheterna diskuterades. Hon syftar på att småbarnsföräldrar i Finland har rätt till familjeledigheter för att ta hand om sina barn hemma tills det yngsta barnet fyller tre år. Efter föräldraledigheten, som varar i 158 vardagar, har föräldrar möjlighet att bli vårdlediga. En vårdledig förälder har rätt till hemvårdsstöd, som utbetalas av Folkpensionsanstalten. (Folkpensionsanstalten 2016a.) Vårdledigheten är en rättighet som många föräldrar utnyttjar. Under år 2014 fick allt som allt 113 783 familjer hemvårdsstöd. I de flesta familjer är det mamman som är vårdledig; 93,7 % av alla som lyfte hemvårdsstöd under 2014 var kvinnor. Av dessa kvinnor var 9,4 % under 25 år. (FPA-statistik. Förmåner till barnfamiljer 2014, 57.)

Jag har sedan maj 2014 jobbat som socialarbetare inom Helsingfors stads utkomststöd och socialt arbete för personer under 25 år och jobbar nu deltid. Bland mina klienter finns det även vårdlediga unga föräldrar. Att som en ung person, utan ordinarie arbetsplats, vara hemma i upp till tre år kan göra att det är svårare att få en studieplats eller ett arbete då vårdledigheten tar slut (Lammi-Taskula 2004, 205; Rissanen 2012, 177–178). Jag och flera av mina kollegor har lagt märke till att vi lätt utgår från att majoriteten av de vårdlediga klienterna inte är i behov av socialt arbete. Detta innebär att deras klientskap mest går ut på att ansöka om utkomststöd skriftligt, trots att en del av de unga saknar utbildning och arbetserfarenhet. Det här har väckt tankar på arbetsplatsen kring huruvida det vore viktigt att socialarbetarna ger mer stöd åt dessa unga. I min praktikforskning är jag intresserad av att höra vårdlediga ungas egna upplevelser av tiden hemma och deras tankar om framtiden. Med hjälp av studien strävar jag bland annat efter att få kunskap om huruvida de unga själva anser sig vara i behov av socialt arbete och hurdant stöd de i så fall önskar.

I följande kapitel beskriver jag forskningens handlingsmiljö närmare, varefter jag diskuterar de centrala begreppen och tidigare forskning. I kapitel fyra presenterar jag studiens teoretiska utgångspunkt, för att sedan i kapitel fem redogöra för studiens syfte och frågeställning. Därefter beskriver jag hur forskningsprocessen gått till, från planeringsfasen till materialinsamlingen och

analysen. Det sjätte kapitlet innehåller även en diskussion kring de etiska aspekterna. Efter detta presenterar jag resultaten av min analys, varefter jag i det åttonde och sista kapitlet för en avslutande diskussion.

2. Forskningens handlingsmiljö

Jag har utfört min praktikforskning inom norra Helsingfors utkomststöd och socialt arbete för personer under 25 år. Som sagt har jag jobbat i teamet sedan maj 2014 och jag har därmed valt att utföra min praktikforskning på min arbetsplats. Med tanke på detta är jag bekant med forskningens handlingsmiljö från tidigare. Tack vare min arbetserfarenhet känner jag till hur vuxensocialarbetet är organiserat i Helsingfors och jag har min plats som socialarbetare och kollega i arbetsteamet. Förutom praktiska orsaker inverkade även mitt intresse för forskningsproblemet på valet att utföra praktikforskningen på arbetsplatsen. I kapitel 6.4 reflekterar jag närmare kring forskarrollen och de etiska aspekterna av att jag valt att utföra praktikforskningen på min egen arbetsplats.

Helsingfors stads familje- och socialtjänster består av fyra avdelningar: välbefinnande och hälsa för barnfamiljer, barnskydd, handikapparbete samt vuxensocialarbete och tjänster för unga.

Vuxensocialarbete och tjänster för unga består av fem enheter: tjänster för unga, socialt och ekonomiskt stöd, utbetalning av utkomststöd, stöd för sysselsättning samt invandrantjänster.

(Helsingfors stad 2015.) Utkomststöd och socialt arbete för personer under 25 år hör till enheten tjänster för unga. Arbetet är uppdelat i byråer på fyra områden: norra, södra, östra och västra Helsingfors. Norra områdets byrå finns i Malm och teamet består av elva socialarbetare samt en ledande socialarbetare. Teamet har varken socialhandledare eller förmånshandläggare, eftersom de multiprofessionella teamen slopades vid organisationsförändringen år 2013. Inom norra Helsingfors finns det två team med förmånshandläggare, som hör till enheten utbetalning av utkomststöd, och två team med socialhandledare, som hör till enheten socialt och ekonomiskt stöd.

Förmånshandläggarna behandlar en stor del av de grundläggande utkomststödansökningarna för alla klienter över 18 år. Socialhandledarna arbetar däremot endast med klienter över 25 år.

Vuxensocialarbete är inte lätt att definiera, eftersom arbetet kan se olika ut beroende på bland annat arbetsgivare, organisation och hur resurserna är fördelade. Det gemensamma är ändå att klienterna ofta har en svår livssituation och är i behov av utkomststöd. (Blomgren & Kivipelto 2012, 15-17.) Enligt Liukko (2006, 29) har arbetet inom vuxensocialarbetet utvecklats sedan början av 1990-talet då utkomststödet och socialarbetet gick hand i hand. Nuförtiden jobbar förutom socialarbetare även

socialhandledare och förmånshandläggare inom vuxensocialarbetet (ibid). Det är främst förmånshandläggarna som behandlar de grundläggande utkomststödsansökningarna, men detta hör även ofta till socialarbetarnas och socialhandledarnas arbetsuppgifter (Blomgren & Kivipelto 2012, 30).

Den nya socialvårdslagen (2014) är central för arbetet inom vuxensocialarbetet. Enligt 15 § i lagen är socialt arbete ”arbete som stödjer förändring och som syftar till att tillsammans med individen, familjen och gemenskapen lindra svårigheter i en livssituation, stärka individens och familjens egna handlingsmöjligheter, öka deras delaktighet och främja gemenskapens sociala integration”. Lagen betonar även bland annat strukturellt socialt arbete, vilket innebär att socialarbetare skall rapportera om information gällande social välfärd och sociala problem. Denna information skall sedan utnyttjas vid utvecklingen av servicen. (Ibid, 8 §.) Centralt är även bedömningen av servicebehov, vilket innebär att en person som har behov av socialvård har rätt att utan dröjsmål få en bedömning av servicebehovet, om inte detta uppenbarligen är onödigt. Bedömningen skall göras i samarbete med klienten samt vid behov med samarbetspartners och klientens närstående. Den skall bland annat innehålla en sammanfattning av klientens situation och behovet av socialservice samt klientens och arbetstagarens åsikt om servicebehovet. (Ibid, 36–37 §.) Inom vuxensocialarbetet i Helsingfors går för tillfället en stor del av socialarbetarnas arbetstid åt till att räkna utkomststöd. Fördelningen av arbetstiden kommer dock att förändras från och med 2017 då betalningen av det grundläggande utkomststödet flyttar till Folkpensionsanstalten (Folkpensionsanstalten 2016b). Efter detta blir mera tid över för socialt arbete och även med tanke på detta är det relevant att fundera kring hurudant behov av socialt arbete vårdlediga unga kvinnor eventuellt har.

3. Centrala begrepp och tidigare forskning

3.1. Familjeledigheter

Familjeledigheterna, precis som socialpolitiken i allmänhet, varierar stort mellan olika länder (Miettinen 2012). I Finland regleras familjeledigheterna bland annat i sjukförsäkringslagen (2004) och arbetsavtalslagen (2001). Enligt sjukförsäkringslagen (2004, 9 kap. 3 §) har mammor rätt till moderskapspenning i 105 vardagar, medan rätten till faderskapspenning är 54 vardagar (ibid, 9 kap. 7 §). Därtill har föräldrar rätt till föräldraledigt i högst 158 vardagar genast efter moderskapsledigheten (ibid, 9 kap. 10 §). Enligt arbetsavtalslagen (2001, 4 kap. 3 §) har arbetstagare med barn under tre år dessutom rätt till vårdledighet för att sköta om sitt barn hemma. Båda föräldrarna har rätt att ta ut vårdledighet, men bara den ena kan vara vårdledig åt gången.

Dock kan den ena föräldern vara vårdledig under tiden den andra är moderskaps- eller föräldraledig. Ifall annat inte kommit överens om med arbetsgivaren, kan vårdledigheten hållas i högst två perioder, minst en månad per gång. (Ibid.) Under vårdledigheten har föräldern rätt till hemvårdsstöd, som betalas av Folkpensionsanstalten (Folkpensionsanstalten 2016c).

Hemvårdsstödet består av vårdpenning, vårdtillägg och eventuellt kommuntillägg. Vårdpenningen är lika för alla oberoende av inkomster och är år 2016 341,27 euro/månad för ett barn under tre år, 102,17 euro/månad för syskon under 3 år samt 65,65 euro/månad för syskon över 3 år, men under skolåldern. På vårdtillägget inverkar familjens sammanlagda inkomster, men det kan vara högst 182,64 euro/månad. En del kommuner betalar därtill kommuntillägg, som baserar sig på ett avtal mellan kommunen och Folkpensionsanstalten. (Folkpensionsanstalten 2016d.) Hemvårdsstödet är därmed inte lika för alla, utan dess storlek beror på familjens sammanlagda inkomster och i vilken kommun familjen bor. Rätten till hemvårdsstöd är inte knuten till någon arbetsplats och stödet kan därmed beviljas även föräldrar, som varit arbetslösa innan barnet fötts (Lag om stöd för hemvård och privat vård av barn 1996, 3 §). Enligt arbetsavtalslagen (2001, 4 kap. 3 §) har arbetstagare rätt till vårdledighet, vilket innebär att enbart personer som har ett arbetsförhållande kan vara vårdlediga. I denna studie använder jag ändå för enkelhetens skull begreppet vårdledig för personer som lyfter hemvårdsstöd, oberoende om de har ett arbetsförhållande eller inte.

Som sagt finns det variation mellan olika länder i hur familjeledigheterna är uppbyggda. Även inom de nordiska länderna förekommer det olika system. Exempelvis har föräldrar i Sverige rätt till föräldraledighet i allt som allt 480 dagar. En del kommuner har därtill mellan åren 2008 och 2016 erbjudit föräldrar vårdnadsbidrag för att vårda barnet hemma tills det yngsta barnet fyller tre år. (Miettinen 2012, 10-12.) Lagen om kommunalt vårdnadsbidrag upphörde dock 1.2.2016, vilket innebär att svenska kommuner från och med detta inte längre har möjligheten att bevilja nya vårdnadsbidrag (Sveriges Kommuner och Landsting 2016).

3.1. Finländsk forskning kring vårdledighet

Till följande redogör jag för tidigare studier som behandlar vårdledighet. Jag har valt att avgränsa genomgången till finländsk forskning, eftersom systemet för vårdledighet ser så olika ut i andra länder. Studierna behandlar främst orsaker till att föräldrar väljer att vara vårdlediga, erfarenheter av vårdledigheten samt faktorer som påverkar hur länge föräldrar är vårdlediga. Största delen av de vårdlediga föräldrarna är kvinnor (FPA-statistik. Förmåner till barnfamiljer 2014, 57), vilket även

syns i tidigare forskning. Därmed diskuterar många studier vårdledighet utgående från kvinnors synvinkel.

Som sagt har föräldrar i Finland möjlighet att vara hemma med sina barn tills det yngsta barnet fyller tre år (Folkpensionsanstalten 2016a). Denna valmöjlighet är något som ofta betonas då familjeledigheterna diskuteras. Såväl Rissanen (2012) som Repo (2012) ifrågasätter dock tanken att hemvårdsstödet ger alla föräldrar möjligheten att fritt välja om de vill bli hemma med sina små barn eller inte. Rissanen (2012, 163–165) menar att de flesta föräldrar är tvungna att fundera kring vilka möjligheter de har utgående från bland annat sina jobb, karriärer och familjens ekonomiska situation. I likhet med detta betonar Repo (2012, 141–142) att det finns föräldrar som gärna vore vårdlediga, men som på grund av ekonomiska orsaker inte har denna möjlighet. Vårdledigheten kan dock även ses som ett alternativ för föräldrar som inte har andra alternativ, bland annat för mammor som inte har någon arbetsplats att återvända till efter föräldraledigheten. På detta sätt blir vårdledigheten ett alternativ till arbetslöshet. (Ibid, 140–141; Lammi-Taskula 2004, 205; Närvi 2014, 544.) Lammi-Taskula (2004, 205) menar att detta främst gäller för kvinnor med låg utbildning, medan kvinnor med högre utbildning i större grad kan välja mellan att vara vårdledig eller att återvända till arbetslivet.

Valet att återvända till arbetslivet eller till studierna efter familjeledigheterna påverkas av olika faktorer, bland annat av familjens ekonomiska situation och längtan tillbaka till arbetet (Luotonen 2012; Kauppinen & Raitanen 2012, 30). Flera undersökningar visar på att lågutbildade mammor ofta är vårdlediga längre än mammor med högre utbildning (Salmi et al. 2009, 43; Rissanen 2012, 176–177; Repo 2012, 140–143; Närvi 2014, 545), men det finns även studier som inte visar på detta samband (Kauppinen & Raitanen 2012, 26). Enligt Salmi et al. (2009, 43) har de lägre utbildade mammorna en osäkrare ställning på arbetsmarknaden och därför är de vårdlediga längre än mammor som har en högre utbildning. I kontrast till detta framhåller Rissanen (2012, 177–178) att även högutbildade kvinnor kan ha en osäker ställning på arbetsmarknaden, men att dessa ofta väljer att inte vara vårdlediga. Närvi (2014, 551) påminner dock om att det inte enbart är arbetsmarknasställningen eller utbildningsgraden som påverkar hur länge mammor är hemma med sina barn. Hon har undersökt mammor med tvååriga barn och menar att mammans ålder och antalet barn även inverkar på vad mamman gör då det yngsta barnet är två år gammalt (ibid, 545). Olika studier har kommit fram till olika resultat gällande på vilket sätt mammans ålder påverkar vårdledighetens längd. Enligt Närvi (2014, 545) är yngre mammor oftare vårdlediga länge, medan

Rissanen (2012, 176–177) samt Haataja och Juutilainen (2014, 13) menar att det är de äldre mammorna som använder sig av vårdledigheten längst.

Oberoende av utbildningsnivå är en betydelsefull faktor huruvida mamman har en fast anställning hon kan återvända till eller inte (Salmi et al. 2009, 42–43; Närvi 2014, 550). Lammi-Taskula (2004, 205) menar att de som har en fast anställning sällan är vårdlediga ända tills det yngsta barnet fyller tre år. Vidare framkommer det i en del studier att mammor, då barnet är två år, gör det samma som de gjorde innan barnet föddes (Närvi 2014, 547; Haataja & Juutilainen 2014, 44). Enligt Närvi (2014, 547) innebär detta att de flesta av de mammor som jobbade innan barnet föddes, hade återvänt till arbetet då barnet var två år, medan de som inte jobbade innan barnet föddes fortfarande var hemma med barnet.

Det finns dock även andra orsaker till att föräldrar väljer att vara vårdlediga länge. Många trivs hemma med sina barn, medan andra anser att det är viktigt att den ena föräldern sköter om barnen hemma så länge de är små (Kauppinen & Raitanen 2012, 35–38; Repo 2012, 132–133; Närvi 2014, 549). Enligt Kauppinen och Raitanen (2012, 31) anser många föräldrar att de haft nytta av att vara vårdlediga, bland annat genom att de lärt sig organisera vardagen och tidsanvändningen bättre. Därtill anser sig föräldrar vara mer motiverade till att arbeta efter vårdledigheten (ibid, 41). Flera forskare betonar de negativa sidorna vårdledigheten kan föra med sig, till exempel att ställningen på arbetsmarknaden försämras (Pylkkänen 2007, 52; Jokinen 2005, 73–74; Närvi 2014, 551), men Kauppinen och Raitanen (2012, 32) menar att deras informanter inte var oroliga för detta. Lammi-Taskula (2004, 205) och Rissanen (2012, 177–178) framhåller dock att en lång vårdledighet kan inverka negativt på möjligheten att komma tillbaka till arbetslivet speciellt för mammor som redan innan familjeledigheterna haft en osäker ställning på arbetsmarknaden. Hemvårdsstödet möjliggör enligt Rissanen (2012, 152) att föräldrar kan bli hemma med sina barn, men han påminner om att det är på var och ens eget ansvar hur och när man återvänder till arbetslivet. Föräldrar som har fast anställning eller en studieplats har möjligheten att planera hur länge de är vårdlediga, men för andra är det inte så lätt. Denna osäkerhet kan göra att många föräldrar använder sig av hemvårdsstödet ända tills det yngsta barnet fyller tre år. Detta leder i sin tur lätt till en lång arbetslöshet och därmed föreslår Rissanen att det vore bra att utveckla olika stödsystem, för att stöda vårdlediga föräldrar i att återvända till arbetslivet eller studierna. Detta kunde göras exempelvis med hjälp av olika arbetskraftspolitiska åtgärder. (Ibid.)

4. Socialt stöd

Med min studie är jag som sagt intresserad av hurdana erfarenheter unga mammor har av vårdledigheten samt hurdan behov av socialt arbete de eventuellt upplever sig ha under vårdledigheten. Eftersom min arbetsplats genom denna praktikforskning är intresserad av att få kunskap om hur de bättre kunde stöda vårdlediga unga mammor, ligger tyngdpunkten på hurdan stöd mina informanter anser sig behöva under vårdledigheten. Med tanke på detta har jag valt socialt stöd som den teoretiska utgångspunkten.

Socialt stöd kan definieras på olika sätt, men det de flesta definitioner har gemensamt är att de talar för ett samband mellan socialt stöd och personers hälsa och välmående. Detta genom att det stöd sociala relationer erbjuder anses kunna minska inverkan av stress på välmåendet. (Vangelisti 2009, 40.) Vangelisti (2009, 40) urskiljer tre huvudsakliga perspektiv ur vilka begreppet kan definieras. Ett sociologiskt perspektiv betraktar i hur stor grad personer är integrerade i någon social grupp, det vill säga hur många sociala relationer personen har. Ett psykosocialt perspektiv fokuserar å andra sidan på hurdan och hur mycket stöd personer upplever sig få från sitt sociala nätverk. Slutligen kan begreppet definieras utgående från ett kommunikativt perspektiv, genom att studera såväl den verbala som den icke-verbala interaktionen mellan personer inom sociala nätverk. (Ibid.) Då jag diskuterar begreppet i min studie gör jag det utgående från definitionen som Jeding och Theorell (1999, 37) formulerat, det vill säga det stöd en individ upplever sig få från människor i sin omgivning. Med andra ord ser jag på socialt stöd utgående från ett psykosocialt perspektiv.

En viktig funktion med de sociala nätverken, det vill säga de nätverk av sociala relationerna personer har omkring sig, är att förse personer med socialt stöd (Heaney & Israel 2008, 190). Relationerna inom sociala nätverk kan delas upp på olika sätt och det går till exempel att skilja mellan informella och formella relationer. Till de informella nätverken hör familj och vänner, medan de formella relationerna bland annat består av professionella. Socialt stöd förekommer inom såväl de informella som de formella nätverken. (Ibid, 197.) Enligt Leatham och Duck (1990, 1–2) diskuteras socialt stöd ofta i samband med kriser, trots att det även har en viktig funktion i vardagslivet i största allmänhet. Stödet anses ofta ha en reparativ funktion, exempelvis genom att dämpa den stress en person känner. Dock kan det även vara förebyggande, bland annat genom att förhindra att stress uppstår. (Vangelisti 2009, 46.)

House (1981, se Heaney & Israel 2008, 190) skiljer mellan fyra sorters socialt stöd. Emotionellt stöd handlar om empati, omtanke och förtroende, medan instrumentellt stöd förser personer med praktisk hjälp och service. Informativt stöd hjälper å andra sidan individen att klara av olika problematiska situationer genom råd, förslag och annan nyttig information. Slutligen innebär värderande stöd att få konstruktiv feedback och information som är relevant för självutvärdering. (Ibid.)

5. Syfte och frågeställning

I min undersökning vill jag som sagt lyfta fram unga vårdlediga kvinnors egna upplevelser av tiden hemma samt deras tankar om framtiden och behov av socialt arbete. Jag har utfört en fokusgruppintervju och en parintervju med vårdlediga kvinnor som är klienter inom norra Helsingfors utkomststöd och socialt arbete för personer under 25 år. Syftet med studien är att bidra med kunskap om unga kvinnors erfarenheter av vårdledigheten samt möjliga behov av socialt arbete. Detta är ett hittills rätt så outforskat område och enligt min egen arbetserfarenhet glöms de unga vårdlediga kvinnorna lätt bort inom vuxensocialarbetet. De utgör med andra ord en osynlig grupp och det finns inte mycket information om deras tankar kring behovet av socialt arbete. Min arbetsplats är genom undersökningen intresserad av att få fram på vilket sätt socialarbetarna bättre kunde stöda de unga mammorna speciellt under deras sista år av vårdledigheten. Detta är viktigt för att förebygga långtidsarbetslöshet efter vårdledigheten. Jag strävar efter att min studie skall vara till nytta för såväl klienter som för socialarbetare inom vuxensocialarbetet. Precis som för praktikforskning i övrigt är målsättningen med denna studie alltså att bidra med kunskap både till praktiken och till forskningen inom socialt arbete.

Av alla föräldrar som lyfte hemvårdsstöd under år 2014 var 93,7 % kvinnor (FPA-statistik. Förmåner till barnfamiljer 2014, 57). Bland klienterna på min praktikforskningsplats i oktober 2015 var 50 vårdlediga, varav enbart två var män. Med tanke på detta har jag valt att avgränsa min praktikforskning till att enbart gälla unga mammor. Detta trots att det även kunde vara intressant att studera pappors erfarenheter och tankar samt om dessa skiljer sig från mammors upplevelser. Det här kunde istället vara ett ämne för vidare forskning.

Mina forskningsfrågor är:

- *Hurdana erfarenheter har de unga kvinnorna av vårdledigheten?*
- *Hur ser de unga kvinnorna på sin framtid?*

- *Hurdant behov av socialt arbete uttrycker de unga vårdlediga kvinnorna?*

6. Forskningsprocessen

Forskningsprocessen inleddes då jag bad om idéer till forskningsproblem på teamets utvecklingsdag i september 2015. Diskussionen genererade två idéer, av vilka jag sedan fick välja. Jag diskuterade praktikforskningen med teamets ledande socialarbetare och tillsammans skissade vi närmare upp forskningsproblemet och forskningsdesignen, vilka jag sedan presenterade för hela teamet. Då jag fick mitt forskningslov rekryterade teamets socialarbetare informanter, genom att kontakta klienter som uppfyller studiens kriterier. Av etiska skäl har jag inte rekryterat informanter bland mina egna klienter.

Jag har även i övrigt samarbetat med arbetsplatsen under hela forskningsprocessen. Samarbetet har underlättats av att jag utför praktikforskningen på min arbetsplats. Detta har bland annat medfört att jag haft lätt att diskutera undersökningen med socialarbetarna. Processen har löpt smidigt, trots att det tog tid att få forskningslov. Jag är nöjd över stödet jag fått från arbetsplatsen och känner att speciellt teamets ledande socialarbetare genomgående har varit en person jag med låg tröskel kunnat diskutera min forskning med. Jag har även strävat efter att hålla henne och de andra i teamet uppdaterad om hur forskningsprocessen framskridit. Vi har därtill kommit överens om att jag skall presentera forskningen på arbetsplatsen under våren 2016.

Forskningsprocessen har med andra ord innehållit många element som är karaktäristiskt för praktikforskning. Bland annat Saurama och Julkunen (2009, 294) lyfter fram att praktikforskning strävar efter att utveckla praxis. Som framkommer i kapitel fem är målsättningen med min undersökning att ge kunskap såväl till praktiken som till den akademiska världen.

Forskningsproblemet har utvecklats tillsammans med aktörerna inom praktiken och tanken är att min arbetsplats får en inblick i hur socialarbetarna kunde stöda de unga vårdlediga mammorna. Några socialarbetare och den ledande socialarbetaren på arbetsplatsen har under flera skeden av forskningsprocessen gett mig feedback om att de anser att min studie är relevant och att de tror att de genom studien kan få kunskap som de kan utnyttja i fortsättningen.

6.1. Praktikforskningens karaktär

Praktikforskning har en viktig roll i skapandet av kunskap inom den sociala branschen och de teman som studeras har sin utgångspunkt i praktiken. Centralt är bland annat att lyfta fram erfarenheter

och kunskap från personer som inte själva kan göra detta. (Satka et al. 2005, 10–12.) Det finns dock ingen entydig definition för praktikforskning, utan begreppet förstås olika beroende på sammanhang (Satka et al. 2005, 10–11; Saurama & Julkunen 2009, 294). Satka et al. (2005, 10–11) menar att det inte vore ändamålsenligt att formulera någon allmän definition, eftersom det hör till praktikforskningens karaktär att ständigt förnya sig. Saurama och Julkunen (2009, 294–295) framhåller ändå att karaktäristiskt för praktikforskning i socialt arbete bland annat är att problemformuleringen är förknippad med det sociala områdets praxis och att forskningen är interaktiv med flera deltagande aktörer. Forskarens och praktikerns roller är inte klart avskilda, utan de överlappar varandra. Därtill kännetecknas forskningsprocessen av förändringsorientering och tanken med forskningen är att hitta sätt och svar för att utveckla praxis. (Ibid.)

Samarbete och förståelse mellan forskning och det praktiska arbetet, för att utveckla dem båda, är något som ofta betonas då praktikforskning diskuteras (Haverinen 2005, 118; Saurama & Julkunen 2009, 295; Uggerhøj 2014). Haverinen (2005, 118) framhåller att förhållandet mellan praktik och forskning är känsligt, speciellt ifall forskningen lyfter fram praktikens brister och förändringsbehov samt ifrågasätter det kunnande som finns ute på fältet. Dock är denna slags mer kritiska dialog nödvändig, för att självreflektionen inom socialt arbete skall utvecklas (ibid). Yliruka (2005, 124) betonar å andra sidan vikten av att verksamma socialarbetare stannar upp och reflekterat kring praktiken och hur de själva som professionella arbetar. Hon menar ändå att professionella ofta känner sig osäkra inför att reflektera kring och utvärdera det egna arbetet (ibid). Detta vore trots allt viktigt, bland annat för att praktikforskningen skall kunna utveckla nya relevanta och användbara metoder (Satka et al. 2005, 10–11). Dock är det här tidskrävande, vilket gör att verksamma socialarbetare sällan har tid för det vid sidan av sitt jobb (Haverinen 2005, 110–112). Andra utmaningar för praktikforskning är enligt Satka et al. (2005, 13) att lyckas förnya de sätt experter handlar på, samtidigt som man beaktar medborgarna och deras önskningar. Det är inte heller lätt att skapa en dialog mellan praktik och forskning samt att bygga upp en kritisk självförståelse inom socialt arbete (ibid, 16).

6.2. Materialinsamling

För att få svar på mina forskningsfrågor har jag utfört en fokusgruppintervju och en parintervju med unga vårdlediga kvinnor som är klienter inom norra Helsingfors utkomststöd och socialt arbete för personer under 25 år. Materialinsamlingsprocessen inleddes med att socialarbetarna på arbetsplatsen kontaktade eventuella informanter bland sina klienter. Till de klienter som visade intresse av att delta gav socialarbetarna ett följebrev (se bilaga 1) och en samtyckesblankett (se

bilaga 2). Informanterna undertecknade samtyckesblanketterna och returnerade dem till socialarbetarna, som sedan gav dem vidare till mig. Av socialarbetarna fick jag även informanternas kontaktuppgifter så att jag kunde kontakta dem per telefon och komma överens om tidpunkten för fokusgruppintervjun. Fyra unga kvinnor var intresserade av att delta i min studie, men en blev borta från fokusgruppintervjun. Med andra ord deltog tre kvinnor i den första intervjun. Eftersom de hade mycket att säga och det kändes som att intervjun, som tog 58 minuter, blev på hälft då tiden tog slut, valde jag att hålla en till intervju med samma grupp. Dock fick en av kvinnorna förhinder och därmed deltog enbart två av kvinnorna i den andra intervjun, som varade i 1 timme och 20 minuter. Antalet informanter visade sig vara lämpligt för min småskaliga undersökning, trots att Denscombe (2009, 241) menar att det ofta rekommenderas att fokusgruppintervjuer har sex till nio deltagare.

Valet att utföra en fokusgruppintervju gjorde jag tillsammans med arbetsplatsens ledande socialarbetare. Denscombe (2009, 237) definierar fokusgrupp som en liten grupp människor som en forskare har samlat ihop med avsikt att undersöka deras attityder, uppfattningar, känslor och idéer om ett visst tema. Kännetecknande för fokusgrupper är att gruppdiskussionen har ett visst fokus, att interaktionen mellan deltagarna uppmärksammas särskilt och att forskarens roll består av att underlätta interaktionen mellan deltagarna (ibid). Även Morgan (1997, 6) betonar interaktionen mellan deltagarna och menar att det är forskaren som bestämmer temat för intervjun, medan gruppens interaktion ger studien det empiriska materialet. Fokusgruppintervjuer lämpar sig särskilt för studier som önskar få fram huruvida det i en grupp finns gemensamma uppfattningar eller oenigheter beträffande ett visst ämne (Denscombe 239–240; Wibeck 2010, 24). Även med tanke på att detta intresserar mig, passar fokusgruppintervju som materialinsamlingsmetod för min studie.

Intervjuarens roll i fokusgruppintervjuer är inte att leda grupperna, utan att hjälpa deltagarna att diskutera (Denscombe 2009, 239). Larsson (2010, 80) menar att intervjuarens roll som samtalsledare kan vara allt från att enbart starta diskussionen och fördela ordet till att mer aktivt styra intervjun och genomgående ställa frågor. Samtalsledarens roll har ett samband med huruvida intervjun är strukturerad eller ostrukturerad. Enligt Morgan (1997, 39–40) passar sig strukturerade intervjuer där samtalsledaren tar en stor roll för studier med klara forskningsfrågor. Ostrukturerade intervjuer, där deltagarna har möjlighet att diskutera det de anser vara intressant, lämpar sig däremot för studier vars målsättning är att lära sig något nytt från deltagarna (ibid, 40). Eftersom jag med min studie är intresserad av informanternas erfarenheter och åsikter, valde jag att utföra ostrukturerade fokusgruppintervjuer. Innan intervjun gjorde jag dock upp en intervjuguide (se bilaga 3) som stöd för mig själv under själva intervjun. Intervjuguiden baserade sig på tre teman,

som jag önskade att informanterna skulle behandla. Informanterna fick dock fritt diskutera dessa teman, men jag ställde vid några tillfällen frågor ur guiden. På detta sätt strävade jag efter att hålla diskussionen kring temat för studien, på samma gång som deltagarna fick lyfta fram det de anser vara centralt. Valet att utföra ostrukturerade intervjuer gjorde jag även med tanke på de etiska aspekterna, som jag diskuterar närmare i kapitel 6.4.

De tre kvinnorna som deltog i intervjuerna är 24–27 år gamla. En av kvinnorna har två barn, medan de andra har ett barn. Två av barnen fyller två år under våren 2016 och de andra är tre år. Kvinnorna har alltså varit familjelediga olika länge. Kvinnan som varit familjeledig längst har varit det i dryga tre år, medan kvinnan som varit familjeledig kortast blev mammaledig för knappa två år sedan. En av kvinnorna var vid tidpunkten för intervjun inte längre vårdledig, utan hennes barn hade ett par veckor tidigare börjat på daghem. Vid tidpunkten för intervjuerna var hon arbetslös.

6.3. Analysmetod

Fokusgruppsintervjuer kan analyseras på olika sätt, bland annat kan forskaren välja mellan att analysera hela intervjun eller enbart delar av den (Marková et al. 2007, 34). Självt analyserar jag intervjuerna i sin helhet, eftersom jag vill lyfta fram informanternas upplevelser och erfarenheter möjligen mångsidigt. Enligt Wibeck (2010, 99) är syftet med analyser av fokusgruppintervjuer ofta att lyfta fram diskussionernas innehåll, vilket även gäller för min analys. Jag har använt mig av en kvalitativ innehållsanalys, där jag granskar vilka huvudfrågor informanterna diskuterar. Jag är med andra ord intresserad av att se vilka mönster det går att finna i intervjuerna.

Själva analysprocessen inledde jag efter att jag samlat in det empiriska materialet. Jag transkriberade båda intervjuerna och läste igenom utskriften flera gånger. Larsson (2010, 70–71) föreslår att forskaren i det inledande skedet av en kvalitativ innehållsanalys kategoriserar sitt material, så att de delar som är liknande läggs i samma grupp. Jag valde att kategorisera mitt material i tre grupper utgående från mina forskningsfrågor. För att lättare urskilja likheter och skillnader delade jag ytterligare in uttalandena efter teman. Efter detta sökte jag efter mönster i materialet och reflekterade över om likheterna kan tyda på något mer generellt. På samma gång lade jag märke till och tolkade eventuella motstridigheter i svaren. (Ibid; Wibeck 2010, 109.) Jag observerade även interaktionen mellan deltagarna i intervjuerna samt reflekterade kring intervjuerna utgående från den teoretiska referensramen och tidigare forskning.

6.4. Etik

Då man gör en undersökning, och speciellt då man gör en undersökning som involverar människor på något sätt, är det viktigt att beakta de forskningsetiska principerna. Bland annat är det betydelsefullt att forskaren får deltagarnas informerade samtycke. I samband med detta är det viktigt att deltagarna får veta vad studien handlar om, vad medverkandet i undersökningen kan leda till samt att deltagandet är frivilligt och att de när som helst får avbryta. (Denscombe 2009, 195–200.) I min undersökning har jag beaktat det här i och med att de som uttryckte ett intresse av att delta i studien fick ett följebrev (se bilaga 1) där syftet med studien framgår. Informanterna undertecknade därtill en samtyckesblankett (se bilaga 2) innan intervjuerna. Att det handlar om frivilligt deltagande, som går att avbryta när som helst, framgår såväl i följebrevet som i samtyckesblanketten. Ur följebrevet framgår även att deltagandet är anonymt, det vill säga att jag inte vid något skede ger ut de intervjuades namn. Detta är centralt för att skydda informanternas intressen, vilket även innebär att deltagandet inte får ha negativa konsekvenser för deltagarna (ibid) Denscombe (2009, 196–197) menar därtill att forskaren bör sträva efter att vara ärlig och öppen såväl mot informanterna som vid analyserandet och rapporterandet av det empiriska materialet. I enlighet med detta ansåg jag det exempelvis viktigt att redan vid första kontakten med de kvinnor som visade intresse av att delta i intervjuerna, berätta att jag jobbar som socialarbetare på byrån.

En etisk fråga som uppstår vid fokusgruppintervjuer är det faktum att det som deltagarna säger under intervjun, även delges de andra deltagarna. Med tanke på detta lämpar sig inte metoden för studier som behandlar frågor av privat natur. (Morgan 1997, 32.) Alla mina informanter är eller har nyligen varit vårdlediga och är för tillfället klienter inom utkomststödet, men deras bakgrund och övriga livssituation kan variera en del. Ur följebrevet fick informanterna veta att syftet med intervjun inte är att diskutera deltagarnas privata angelägenheter, utan att diskutera erfarenheter av att vara vårdledig och tankar om framtiden på ett mer allmänt plan. Jag bad även socialarbetarna betona för möjliga informanter att detaljer kring deras personliga situation eller ekonomi inte är väsentliga, trots att de frågor intervjun behandlar även kan vara av personlig karaktär. Detta uppmärksammade jag även under intervjutillfällena, i och med att jag valde att utföra ostrukturerade intervjuer, där deltagarna fick välja vad de ville dela med sig av.

Med tanke på att jag valt att utföra praktikforskningen på min egen arbetsplats bör jag även reflektera kring min position och relation till arbetsplatsen. Som sagt har jag av etiska skäl inte intervjuat någon av mina egna klienter. Jag hade inte själv haft någon slags kontakt med informanterna innan jag fick deras skriftliga samtycke till att delta i undersökningen. Därtill har jag

under hela forskningsprocessen strävat efter att vara möjligen neutral och intervjuerna utförde jag i min roll som forskare. Under intervjuerna strävade jag med andra ord efter att inte inta en roll som socialarbetare. Jag har under hela forskningsprocessen ändå haft nytta av att jag sedan tidigare känner till arbetsplatsen och hur den är organiserad.

7. Unga vårdlediga mammors erfarenheter av vardagen och behov av socialt arbete

I detta kapitel presenterar jag resultaten av den kvalitativa innehållsanalysen. Jag har delat in resultaten utgående från de tre forskningsfrågorna: 1) Hurdana erfarenheter har de unga kvinnorna av vårdledigheten? 2) Hur ser de unga kvinnorna på sin framtid? 3) Hurdant behov av socialt arbete uttrycker de unga vårdlediga kvinnorna? Jag grupperade först materialet enligt dessa frågor. Därefter började jag se efter mönster i diskussionerna. Jag delade in uttalandena efter teman, för att det skulle vara enklare att se likheter och skillnader.

7.1. Erfarenheter av vårdledigheten

Informanterna berättar att beslutet att bli vårdledig efter föräldraledigheten var en självklarhet. Detta eftersom de vill spendera tid med sina barn och att barnen skall lära känna sin mamma ordentligt. Två av informanterna kommer från en annan kultur och har inte finska som sitt modersmål. De poängterar att detta är en av orsakerna till varför de valt att vara vårdlediga med sina barn så länge som möjligt. De lyfter fram viljan att lära barnen det egna modersmålet och den egna kulturen:

No ei se edes ollut, tai mulla se ei edes ollut, et jäänkö mä vai enkö. Kun ajattelin, että hei et kumminkin haluan että se lapsi oppii sen oman kielen ja on tämä kaksikielisyys ja kaksikulttuurisuusikin tässä näin niin tuota. Ei se ollut mikään niinku. Kun mulla ei ollut periaatteessa töitä mihin palaa tai opiskelua mihin palaa takaisin omalla tavalla. Tai olihan mulla se lukio kesken, mutta se oli vähän, että jo, sen pystyy suorittaa ihan milloin vaan loppuun että. (...) Omalla tavalla mulla olisi ehkä jopa tullut huono omatuntokin, jos mä olisin laittanut lapsen päiväkotiin niin ajoissa, ja lähtenyt itse omille teille. (Informant A, fokusgruppintervju.)

Föräldraledigheten tar slut då barnet är ungefär nio månader (Folkpensionsanstalten 2016a) och alla informanter anser att de inte vill sätta ett så litet barn på daghem. A uttrycker detta bland annat

genom att säga att hon skulle ha fått dåligt samvete ifall hon valt att sätta barnet på daghem efter att föräldraledigheten tog slut. B har en yrkesutbildning som grund och hon berättar att hon hade möjligheten att börja jobba direkt efter föräldraledigheten:

No kyllä siis mä, tai no mun tuttava on kahvilanomistaja, niin hän sanoi että tule töihin. Että mullahan on se pohja, ammatillinen pohja, ja sit mä katsoin että mun lapsi on niinku yhdeksän kuukautinen. Sit se oli että mä voin odottaa että sun lapsi täyttää vuoden. Sit mä katsoin sitä, että oletko sä sairas. Mä haluan että mun lapsi oppii oman äidinkieli, tunnistaa oman äidin ja isän tiedätkö sä kunnolla. (Informant B, fokusgruppintervju.)

Diskussionerna om beslutet att bli hemma med barnen en längre tid kretsar mycket kring barnen och vad informanterna anser vara bäst för små barn. Informanterna reflekterar dock även kring hur mycket det handlar om dem själva och att de inte är redo att barnen börjar på daghem:

Niin. Että jos se olisi se, jos olisi alle kolme vuotta, niin jotenkin itsekään ei varmaan olisi valmis. Mutta sit ehkä kolmen ikävuoteen mennessä äitikin on niinku alkaa olla henkisesti valmis siihen että. Että voi luopua siitä lapsesta ja laittaa sen hoitoon. (Informant A, parintervju.)

Informanterna menar att det inte är lätt att bestämma när barnen skall börja på daghem och att de är oroliga för hur barnen skulle klara sig. A tror att då barnet är tre år kanske mamman också börjar bli redo att sätta barnet på daghem.

Vardagen under vårdledigheten snurrar runt barnen och informanterna uttrycker såväl goda minnen som jobbiga tider. Deras liv har förändrats i och med att de fått barn. Dagarna spenderar de tillsammans med sina barn och de har inte mycket tid för sig själva. Sådant som tidigare har varit en självklarhet för dem, exempelvis att dagligen borsta håret, sminka sig eller träffa kompisar, har de inte längre tid för i samma utsträckning. Vikten av att vårdlediga mammor har tid för sig själva är något som informanterna poängterar. De berättar att de då barnen sover dagsömn får vara för sig själva och att de då bara vill vila. Dock känner de ofta att de borde använda denna tid till att städa eller laga mat. C, som har två barn med ett och ett halvt års åldersskillnad, menar att hon ser såväl positiva som negativa sidor med att barnen börjar på daghem. Hon framhåller att det inte är lätt att ta hand om två små barn hemma. Vardagen var stressande för henne och hon kunde inte heller

koppla av under natten. Hon berättar om beslutet att sätta det äldre barnet på daghem, då hon insåg hur hennes hälsa lidit av den stress det medfört att vara hemma med två små barn:

(...) Sit mä rupesin olemaan kuin sellainen kone, että mä rupesin tehdä kaikkea vaan kunhan mun lapsilla on hyvä olla, mä jäin itse ihan sivuun. No sit mä otin tuon [päiväkodin nimi, L.S] numeron ja sit mä soitin sinne ja käytiin kaksi viikkoa siellä, sit mun tyttö oppi sinne. Nyt mä oon huomannut sen, että se on oppinut niinku, se ei ole ollut kauan siellä, se oli kaksivuotias, se jätti vaipat pois, se on jättänyt tutin pois niin kuin semmoista. Okei mä aloitin ne eka kotona, ettei tarvitse vieraat opettaa sille, mutta ne on kaikki niinku. Se tuntee että se on tavallista kun muillakaan ei ole. Että mun mielestä siinä on hyviä sekä huonoja ja siksi mä ajattelin että mä laitan mun pojankin kaksivuotiaana jo tarhaan. Että sitten niitä on kaksi samassa. Ja sit mä voin siinä katsoa itseäni. Että aika paljon vanhemmat kuitenkin jättää itseänsä sivuun. (Informant C, fokusgruppintervju.)

Då det äldre barnet började på daghem, märkte C att detta lättade hennes egen vardag. Hon var inte längre lika stressad och hon fick mer tid att tänka på sin egen hälsa. Vardagen hjälptes även av att barnet efter att ha börjat på daghem inte längre behövde blöja och napp. C hade redan hemma börjat avvänja barnet, men processen underlättades av att barnet på daghemmet såg andra barn som inte använde blöja eller napp.

Forskning om socialt stöd tyder på att stödet minskar inverkan av stress på välmåendet (Vangelisti 2009, 40). Leatham och Duck (1990, 1–2) poängterar vikten av socialt stöd i vardagslivet och detta är något som informanterna diskuterar. Informanterna betonar speciellt det stöd de får från det informella nätverket. Bland annat diskuterar de föräldrars och syskons stöd i vardagen och hjälp bland annat med att åka till butiken. De nämner med andra ord främst praktisk hjälp, det vill säga instrumentellt stöd, men det kunde tänkas att de även får emotionellt och informativt stöd, det vill säga empati, omtanke och förtroende samt råd och förslag (House 1981, se Heaney & Israel 2008, 190). Två av informanterna berättar exempelvis att de efter barnets födelse spenderade över en månad hos sin mamma. Trots att det stöd de får av släktingar och andra bekanta är viktigt, menar informanterna ändå att föräldrarna sist och slutligen är ganska ensamma med barnen. Därmed betonas det stöd de får av barnens pappor. Alla tre informanter är gifta och mannens stöd både i att sköta barnen och i vardagen kommer tydligt fram i intervjuerna. Informanterna berättar att deras män, då de är hemma, hjälper dem både att sköta barnen och med sysslorna i hemmet:

On. Ei se, siis ei se ole mikään hirveen, tai se ei ole mikään stressausta olla kotona, mutta joskus äiti haluaa sen vapaa-ajan, kun on vaikka se lapsi, niin onneksi siinä on se toinen puoliso mikä sit auttaa siinä. (Informant B, parintervju.)

B anser inte att det är så stressande att vara vårdledig, men att det är viktigt att mamman också får tid för sig själv för att bättre orka med vardagen. Med tanke på detta är det av betydelse att maken hjälper till. Trots det här känner informanterna att de ofta försöker ha för mycket kontroll och inte alltid vågar låta papporna ta hand om barnen. De berättar att de haft svårt att lära sig släppa kontrollen. Bland annat att låta papporna byta blöjor, klä på barnen och att spendera tid med barnen på tumanhand är sådant informanterna till en början haft svårt för. B reflekterar kring detta och menar att det beror på att hon varit hemma med sitt barn så länge. Hennes man jobbar och hon är därmed ofta ensam hemma med barnet under dagarna. Hon menar också att det såväl handlar om att hon lär sig ge bort kontrollen som att mannen lär sig våga vara med barnet:

(...) Tai mulla oli oikeesti kun se on ensimmäinen, ja sit kun sä et tiedä, koska sä itse opit sen lapsen kanssa kaikkea uutta ja. Ja sehän, mun mieskin sanoo, että. Mä muistan kun mun lapsi syntyi, niin mun mies oli silleen että oonko mä nyt isi? Että se on miehellekin vaikeaa niinku tiedätkö sä tottua siihen lapseen. Ajan myötä se isäkin tottuu siihen lapseen, mutta siis äiti on sit enemmän, tai ainakin mä opin paljon nopeammin, koska mä olin koko ajan sen lapsen kanssa. (Informant B, parintervju.)

Att bli förälder är en stor förändring även för pappan. Om mamman är hemma med barnet medan pappan jobbar, kan det lätt bli så att mamman snabbare lär sig barnets behov och hurdan det är att ha barn. B framhåller att det därför till en början både för mamman och för pappan kan kännas osäkert att låta pappan sköta barnet. Hon betonar dock att detta är något som ändras med tiden.

I det stora hela framhåller informanterna ändå att de har goda erfarenheter av att vara vårdlediga. Enligt tidigare forskning (t.ex. Kauppinen & Raitanen 2012, 35–38; Repo 2012, 132–133; Närvi 2014, 549) trivs de vårdlediga mammorna hemma med sina barn. Detta gör även informanterna:

(...) Ja omalla tavalla tämä on ehkä paraskin sosiaalinen tuki, tai tämmöinen taloudellinen tuki, mitä voi antaa edes äidille on just se että. Että saa olla sen kolme vuotta kotona. Että silloin jotenkin se kiintymys siihen lapseenkin on paljon suurempi kun on sit saanut viettää niin paljon kivoja hetkiä sen lapsen kanssa kotona ja. Ja onhan se oikeesti kivaa niinku olla

vaan ja herätä lapsen kanssa ja vähän myöhään ja syödä yhdessä aamupalaa ja tehdä kaikki nämä perus arjen toiminnot lapsen kanssa kotona. (Informant A, parintervju.)

A anser att hemvårdsstödet är det bästa ekonomiska stödet som finns, eftersom det ger mammor möjlighet att vara med sina barn i tre år. Informanterna menar att det bästa med möjligheten till vårdledighet är att de får spendera tid med barnen, vilket även gör att bandet mellan mamman och barnet blir starkare. Informanterna poängterar att de tycker om att vara med sina barn och att de under dagarna bland annat leker och pysslar tillsammans med barnen. Informanterna är eniga om att det är bra att föräldrar i Finland har möjlighet att vara hemma med barnen tills det yngsta barnet fyller tre år. I diskussionerna jämför de bland annat med Sverige, där föräldraledigheten är 480 dagar (Miettinen 2012, 10–12). Informanterna uttrycker dock en oro för att de ekonomiskt svåra tiderna och besparingarna skall medföra att rätten till hemvårdsstöd skall förkortas.

7.2. Tankar om framtiden

Informanterna har som sagt varit familjelediga i två till tre år och informant B hade ett par veckor innan intervjuerna återvänt från vårdledigheten. A berättar att hon bestämt sig för att vara hemma tills hennes barn fyller tre år, medan C tänkt vara vårdledig tills hennes yngsta barn är två. Dock menar informanterna att de i början av föräldraledigheten funderade på att återvända till studierna eller arbetslivet redan i ett tidigare skede:

Alussa, mä muistan jo. Mä olin äidille, että äiti tiedätkö sä mitä? Heti kun tämä poika on yksivuotias, niin menee päiväkotiin. Mun äiti sanoi, sä puhut vaan niinku, ei ole totta, että mä en usko, että sä laitat. No laitan, laitan. No, tuli, lapsi oli yksivuotias, ai en mä vielä, sit kun se täyttää kaksi. Niin kun se hyppi aina, että kyllä mä. Mä muistan, että mä olin raskaanakin, ja että ei, en mä, vuoden, vuoteen asti mä oon tämän kanssa kotona, ja sit mä lähden itse. Että mä en jää jumiin sinne kotiin, tiedätkö sä. Mutta kun menee niin paljon vuosia, niin äitikin jää jo jumiin. Mutta sitten mulla oli just tällaisia haaveita, että mä laittaisin sen vähän aikaisemmin päiväkotiin. Mutta ei se sit koskaan toteutunut, ja mä olin siihen kolmeen, no siis se täyttää nyt maaliskuussa kolme. Niin, olin kotona sen kanssa. (Informant B, parintervju.)

B berättar att hon i början av föräldraledigheten tänkte att hon inte vill fastna, genom att vara hemma för länge. Hennes barn började på daghem ett par veckor innan intervjuerna och hon hann vara hemma med honom i knappa tre år. Bland annat Salmi et al. (2009, 43) och Repo (2012, 140–143) menar att lågutbildade mammor ofta är vårdlediga längre än mammor med högre utbildning.

Denna sorts jämförelse går inte att göra i den här studien, eftersom ingen av informanterna är högutbildad. Dock tyder det faktum att två av informanterna har varit eller planerar att vara hemma tills barnet är tre år på ett samband mellan utbildningsgrad och hur länge mamman är vårdledig. C, som enbart har gått grundskolan, berättar att hon planerar att hennes yngsta barn skall börja på daghem då denne är två år. Detta tyder å sin sida på det som bland annat Kauppinen och Raitanen (2012, 26) kommit fram till, det vill säga att det inte finns något samband.

Salmi et al. (2009, 42–43) och Närvi (2014, 550) betonar att en betydelsefull faktor för hur länge mammor är vårdlediga är huruvida de har en fast anställning de kan återvända till eller inte. Ingen av informanterna för denna studie har fast anställning. De reflekterar dock kring hur de tror situationen skulle ha varit ifall de haft fast anställning:

Koska silloin sulla on, sä itse haluat lähteä, koska sä näet miten iso määrä siinä tippuu. Koska mitä mä nyt saan 500 euroa. Edes 500, mulla on Kelalle velkaa, mä saan joku 450, mulla on, oli kotihoitotuki. Ja nyt mulle tulee se työttömyys niin se on joku 500 euroa. Niin vertaapa sitä sun palkan kanssa niin onhan se niinku pieni määrä, kyllä se on pieni, pieni määrä. Niin kyllä mä lähtisin töihin. Mä lähtisin ai, siis mulla oli aina sellainen toive, että vitsi jos mä olisin nyt raskaana ja sit jos mä olisin vakkarissa töissä niin sit vasta jäisin raskaaksi. Mutta ei se sit ikinä onnistunut. (Informant B, parintervju.)

Informanterna menar att de, ifall de haft fast anställning, skulle ha återvänt till arbetet tidigare. Detta bland annat på grund av ekonomiska orsaker. De tror att hemvårdsstödet är så litet att skillnaden till lönen lockar mammor tillbaka till jobbet. Skillnaden mellan hemvårdsstödet och arbetslöshetsstödet är mindre och enligt informanterna kan detta leda till att mammor väljer att vara vårdlediga längre. De nämner dock även tidsmässiga orsaker – arbetssökandet är tidskrävande och denna tid anser de att de lika gärna kunde spendera tillsammans med sina barn.

Kvinnorna har redan under tiden de varit hemma funderat på framtiden. C berättar att hon bestämt sig för att hon vill studera på läroavtal, medan B i första hand vill få ett jobb. A känner dock ångest över framtiden och säger att hon helst inte alls funderar på det:

(...) Mut just toi et tulevaisuus näyttää niin jotenkin ahtaalta ja semmoselta et mä en oikeastaan haluaisi edes mennä eteenpäin mä vaan haluaisin olla tässä ajassa missä mä oon nytten, hoitaa lasta kotona ja jäädä vaan siihen. (Informant A, fokusgruppintervju.)

A berättar vidare att ångesten kommer av att både hon och hennes man har många års studier ännu framför sig. Hennes gymnasiestudier blev på hälft då hon fick sitt barn och hennes man studerar för tillfället. Båda vill dessutom söka sig till fortsatta studier. Ångesten handlar bland annat om osäkerhet över familjens framtida ekonomiska situation. I samband med detta diskuterar informanterna det faktum att studeranden vanligtvis kan jobba vid sidan av studierna för att bättre klara av ekonomin. Detta är dock inte alltid en möjlighet för studeranden som har barn. Inte heller vill de lyfta studielån.

Informanterna diskuterar även huruvida de i framtiden vill skaffa flera barn och i vilket skede de i så fall skulle göra det. A och C säger att de inte vill ha flera barn, men B, som vid tidpunkten för intervjuerna var arbetslös, uttrycker en önskan om ett barn till vid något skede:

(...) Nyt mulla on sellainen haave, että nyt mä haluan johonkin vakituiseen työhön ja olla vähän aikaan töissä ja sit jäädä raskaaksi. Ja olla töissä semmoinen 6 kuukautta vai 7 kuukautta raskaana, ja sit mennä äitiyslomalle ja synnyttää sen lapsen ja olla vuoden ja sit takaisin töihin. Nyt mulla olisi tällainen kuvio. Mutta toteutuuko? En tiedä saanko mä mistään töitä. (Informant B, parintervju)

B hoppas dock att först få ett jobb, så att hon hinner jobba en tid innan hon blir gravid på nytt. Hennes tanke är att hon kunde bli mammaledig från det jobbet och sedan återvända då barnet är kring ett år gammalt. Hon berättar vidare att hon även kunde tänka sig att studera, trots att hon redan har en yrkesutbildning. Precis som A, känner hon sig ändå osäker hur familjen skulle klara sig ekonomiskt ifall hon började studera. Därmed vill hon i första hand få ett jobb och sedan utöka familjen.

7.3. Behovet av socialt arbete

Alla tre informanter berättar att de åtminstone en gång träffat sin socialarbetare. Trots detta menar de att kontakten till socialarbetaren mest sker per telefon eller skriftligt. De anser dock att det är bra att ha träffat sin socialarbetare åtminstone en gång:

(...) Että kyllä mun mielestä se on ihan hyvä, että on nähnyt kasvotusten niinku kenen kaa sä kuitenkin asioit kuukausittain. Ennen kun oot vain puhelimella kylmänä välikapaleena

välissä. Mut ei nyt tarvitse kuukaudessa, vaikka kerran puolessa vuodessa. (Informant C, fokusgruppintervju.)

C framhåller vikten av att ha träffat socialarbetaren ansikte mot ansikte och att man inte bara har kontakt per telefon. Hon anser däremot inte att det finns behov av att träffas varje månad, utan exempelvis en gång per halvt år. Något som informanterna även anser att är viktigt är att socialarbetaren inte byts så ofta. Gällande detta har de dock olika erfarenheter. B säger att hon har haft samma socialarbetare i ungefär fyra år, medan A och C berättar att deras socialarbetare bytts åtminstone en gång under det senaste året. A uttrycker en sämre erfarenhet av detta:

Mä olin silloin kun mä kävin ekaa kertaa, tuota kun mä muutin mun edellisestä asunnosta toiseen, niin silloin kävin näkee mun sosiaalityöntekijää. Ja se on vaan ainut kerta kun mä oon nähnyt. Ja musta on vähän huono puolikin ollut siinä että niinku, että mä oon joutunut koko ajan vaihtelee näitä sosiaalityöntekijöitä, että mulla ei ole ollut missään vaiheessa sellaista virallista kelle mä oon voinut koko ajan olla tai kenen kanssa mä oon voinut olla tekemisissä. Ja täs, tän vuoden aikana mitä mä oon ollut asiakkaanakin niin mulla on varmaan 4-5 kertaa vaihtunut sosiaalityöntekijää niin jotenkin. (Informant A, fokusgruppintervju.)

A berättar att hon träffat sin socialarbetare en gång och det var då hon flyttade. Hon säger också att hennes socialarbetare bytts fyra eller fem gånger under det gångna året. Detta har enligt henne medfört att hon inte vet vem hennes socialarbetare är och hon hade önskat att en och samma socialarbetare hade varit längre.

Informanterna upplever olika behov av socialt arbete beroende på sin bakgrund. C berättar att hon varit arbetslös innan hon blev mammaledig och att hon inte har någon utbildning:

Jo, kyllä se ihan. Riippuu tietenkin näin, mutta kun mulla ei ole oikeasti mistään mistä mä aloitan. Mä oon ollut työtön, mulla ei ole mitään koulutusta. Okei, mä oon käynyt ysiluokan, mutta siinä se on. (Informant C, fokusgruppintervju.)

C säger att hon själv anser att hon behöver hjälp för att komma vidare efter vårdledigheten. Hon lyfter dock fram att hon redan talat med sin socialarbetare om att de skall träffas på sommaren, då det yngsta barnet fyllt två, för att få hjälp att söka sig till läroavtalsutbildning. Utgående från Houses

(1981, se Heaney & Israel 2008, 190) uppdelning av socialt stöd kan socialarbetaren alltså erbjuda C informativt eller instrumentellt stöd. Genom informativt stöd kan socialarbetaren ge råd och nyttig information om hur C kan söka sig till en läroavtalsutbildning. Instrumentellt stöd kan komma på frågan ifall C rent praktiskt behöver hjälp att söka till utbildningen eller en arbetsplats. Det instrumentella stödet kan C även få från någon annan professionell och i så fall kan socialarbetaren genom informativt stöd ge C råd om vart hon kan vända sig.

B, som har en yrkesutbildning, anser dock inte att hennes socialarbetare kan hjälpa henne på något sätt:

Siis, no, yleensä mun tulevaisuus, koska mullahan on ammattipohja, joten sosiaalityöntekijä ei mitenkään voi auttaa mua enää siihen, että mä joudun itse etsiä kaikki työt ja. Työvoimatoimiston kautta sitten yleensä mä oon saanut. Että mulla oli tänäänkin siellä aika, että menin sinne johonkin, meillä oli info ja sit mulla on ensi viikon maanantai aika sinne. Että mä sit keskustelen, että mihin, että jos mä saan jonkun, toivotaan kassapaikan tai jonkun sellaisen, niin mä meen sitten töihin ja. Että sosiaalityöntekijän kaa meillä ei. Tottakai sosiaalityöntekijä on kuuntelemassa, et jos mä sanon sille ja auttamassa, mut jotenkin mun mielestä se ei ole mitään tarvetta, koska työvoimatoimisto on kanssa. Jos ei olisi ammattipohjaa ja oikeasti jos mulla ei olisi mitään, niin kyllä mä sitten tulisin sosiaalityöntekijän kaa juttelee. (Informant B, fokusgruppintervju.)

B menar att hon får den hjälp hon behöver från arbets- och näringskraftsbyrån, eftersom hon har en yrkesutbildning. Dock betonar hon att hon skulle ha behov av socialt arbete, ifall hon inte hade en utbildning som grund.

Som framkommer i kapitel 7.2. berättar informant A att hon av ekonomiska orsaker känner ångest inför framtiden. Hon skulle gärna diskutera framtiden med sin socialarbetare, även gällande annat än de ekonomiska aspekterna:

En mä tiedä. Kyllä mä. En mä tiedä, jotenkin olisi ehkä semmoista tukea sillain, sellaista tsemppaustukea kaivannutkin. Tai semmoista että niinku että voisi katsoa sosiaalityöntekijän kanssa, että miten lähettäisi, tai miten voisi tästä eteenpäin edistyä. Just että voisi aikai, ennen kun jää äitiyslomalta, tai hoitovapaalta pois, niin voisi katsoa nämä taloudelliset puolet, että miten voidaan niinku. Miten voidaan auttaa siinä, että mihin mulla on oikeus.

Mihin mulla on, tai mitä kaikkea mä voi tehdä joittenkin asioitten eteen ja. Just tällain. Ja vähän kartoittaa sitä, että mikä se taloudellinen puoli tulee olemaan, jotta mun, jotta ihmisille jäisi siitä pelkoa, että niinku, että sit kun se tapahtuu, niin sit se tulee niin nopeasti.
(Informant A, parintervju.)

A menar att hon under vårdledigheten kunde ha nytta av att tillsammans med socialarbetaren fundera på hur hon kunde gå vidare efter vårdledigheten. Därtill skulle hon behöva diskutera de ekonomiska stöden med någon som har kunskap om dem. Hon betonar att detta vore bra att göra innan vårdledigheten tar slut, så att allting inte händer så fort sedan. Vidare berättar A att hon är intresserad av många olika branscher och har ett behov av att tillsammans med någon kartlägga vilka olika studiemöjligheter hon har. Hon berättar också att hon bland annat är intresserad av att studera socialt arbete och att detta även bidrar till att hon gärna skulle diskutera sin framtid med en socialarbetare. Därtill uttrycker hon en oro över vad hon gör ifall hon inte kommer in på universitetet på första försöket. Med andra ord uttrycker A främst ett behov av informativt stöd, men även emotionellt och instrumentellt stöd. Det emotionella stödet handlar om empati, omtanke och förtroende (House 1981, se Heaney & Israel 2008, 190) och för A skulle detta innebära att få prata om sin oro med någon som även kunde ge informativt stöd.

Som tidigare nämnt definierar socialvårdslagen (2014, 15 §) socialt arbete som ”arbete som stödjer förändring och som syftar till att tillsammans med individen, familjen och gemenskapen lindra svårigheter i en livssituation, stärka individens och familjens egna handlingsmöjligheter, öka deras delaktighet och främja gemenskapens sociala integration”. A och C anser som sagt att de behöver hjälp och stöd av sin socialarbetare för att komma vidare efter vårdledigheten. Ur intervjuerna framgår inte att någon av informanterna skulle ha några andra svårigheter i sina livssituationer eller att de skulle ha behov av att stärka sina handlingsmöjligheter. Deras behov av stöd är knytet till hur de skall ta sig vidare efter vårdledigheten och handlar därmed om kortvarigt stöd. Därför uppstår frågan ifall det är socialt arbete de är i behov av eller ifall någon annan yrkesgrupp kunde svara på deras behov av stöd. Detta diskuterar jag närmare i kapitel åtta.

A menar att ångesten över den framtida ekonomiska situationen inte är den främsta orsaken till varför hon vill vara vårdledig tills hennes barn fyller tre år. Trots detta tror hon att det finns unga mammor som skulle söka sig tillbaka till studierna tidigare, i fall de kunde diskutera den ekonomiska biten med någon. Informanterna lyfter fram att de inte känner till vilka ekonomiska stöd studerande som har barn kan få och hur stora stöden är. Även här uttrycker de med andra ord

ett behov av informativt stöd (House 1981, se Heaney & Israel 2008, 190). Trots att A känner ett behov av att diskutera sin framtid med sin socialarbetare, berättar hon att hon inte själv brukar vara i kontakt:

(...) En mä tiedä, jotenkin musta tuntuu, et harvoin mä soitan sosiaalityöntekijälle tai sillein et jos on just joku, että tyylän hakemuksessa on tapahtunut joku häikkä tai joku tämmönen niin sitten tyylän soittaa mutta ei ole semmoista niinku et se olisi sellainen tuki tai semmoinen siinä. (Informant A, fokusgruppintervju.)

A säger att hon vanligtvis själv tar kontakt enbart ifall det är något oklart gällande utkomststödsansökan. Hon menar även att hon inte ser socialarbetaren som något stöd.

8. Avslutande diskussion

I denna praktikforskning har jag undersökt unga mammors upplevelser av vårdledigheten, tankar om framtiden och eventuella behov av socialt arbete. Mina forskningsfrågor är: 1) Hurdana erfarenheter har de unga kvinnorna av vårdledigheten? 2) Hur ser de unga kvinnorna på sin framtid? 3) Hurdant behov av socialt arbete uttrycker de unga vårdlediga kvinnorna? I detta kapitel diskuterar jag de centrala resultaten som kommit fram i min studie och hur de står i förhållande till teorierna och till tidigare forskning. Jag reflekterar även över hur sättet att samla in det empiriska materialet fungerade och avslutar med tankar om hur praktiken kunde utvecklas.

I tidigare forskning framkommer det att vårdlediga mammor trivs hemma med sina barn (t.ex. Kauppinen & Raitanen 2012, 35–38; Repo 2012, 132–133; Närvi 2014, 549). Samma aspekt framkommer i min studie – informanterna berättar att de tycker om att spendera tid med sina barn. De anser att detta är det bästa med möjligheten till vårdledighet och menar att de i det stora hela har goda erfarenheter av vårdledigheten. De lyfter dock även fram att de inte får mycket tid för sig själva. Detta upplever de att vore viktigt, för att bättre orka med vardagen. De sociala nätverkens betydelse och det sociala stöd relationerna inom nätverken erbjuder betonas med andra ord i denna studie. Informanterna poängterar särskilt vikten av det stöd de får från sina informella nätverk, det vill säga familj, släkt och vänner. House (1981, se Heaney & Israel 2008, 190) skiljer mellan fyra sorters socialt stöd, som han benämner emotionellt, instrumentellt, informativt och värderande stöd. Gällande det stöd de informella nätverken erbjuder framhåller informanterna speciellt instrumentellt stöd, men utgående från intervjuerna kunde det tänkas att de även får emotionellt och informativt

stöd. Alla tre informanter är gifta och de poängterar även mannens stöd både gällande att sköta barnen och att hjälpa med sysslorna i hemmet. Även i övrigt uttrycker informanterna vida informella nätverk. Med tanke på detta kunde resultatet ha sett annorlunda ut exempelvis ifall någon av informanterna varit ensamstående. Det kunde även ha varit intressant att se ifall betydelsen av det formella nätverket betonats tydligare för mammor med snävare informella nätverk.

Ett annat centralt resultat av min studie är att informanterna redan under vårdledigheten funderat på sin framtid och i samband med detta uttrycker de olika behov av socialt arbete beroende på sin bakgrund. En av informanterna har yrkesutbildning och hon menar att hon får den hjälp hon behöver från arbets- och näringskraftsbyrån. Dock tror hon att hon skulle ha ett behov av socialt arbete ifall hon inte hade någon utbildning. En av de andra informanterna har inte studerat sedan grundskolan och hon menar att hon får stöd av sin socialarbetare. Denna informant vet att hon efter vårdledigheten vill studera på läroavtal och hon betonar att hon redan diskuterat detta med sin socialarbetare. Den tredje informanten har gymnasiet på hälft och hon känner ångest inför sin framtid. Hon berättar att hon gärna redan under vårdledigheten skulle diskutera olika aspekter av framtiden med sin socialarbetare. Förutom den framtida ekonomiska situationen anser hon att hon skulle ha nytta av att tillsammans med socialarbetaren fundera på hur hon kunde gå vidare efter vårdledigheten. Utgående från Houses (1981, se Heaney & Israel 2008, 190) indelning av socialt stöd uttrycker informanterna alltså främst ett behov av informativt stöd, men även emotionellt och instrumentellt stöd.

Eftersom informanterna upplever att det stöd och hjälp de behöver har att göra med hur de skall ta sig vidare efter vårdledigheten, kunde man fråga sig om det är socialt arbete de egentligen har behov av eller om till exempel arbets- och näringskraftsbyrån kunde hjälpa dem. Utgående från min egen arbetserfarenhet erbjuder arbets- och näringskraftsbyrån dock inte den slags service som informanterna upplever sig behöva. Speciellt under själva vårdledigheten tror jag att arbets- och näringskraftsbyrån inte kan erbjuda unga föräldrar, som saknar utbildning och arbetsplats, den service de har behov av.

Enligt hur vuxensocialarbetet och tjänsterna för unga är organiserade i Helsingfors för tillfället finns det inga multiprofessionella team. Inom vuxensocialarbetet finns det socialhandledare, men de arbetar med personer över 25 år. Informanterna nämner att de redan under vårdledigheten kunde vara bra att få diskutera sin situation med någon professionell och enligt den nuvarande organisationen vore det socialarbetaren de kunde vara i kontakt med. Socialarbetare inom

vuxensocialarbetet har bred kännedom om olika slags service inom kommunen och kan därför vid behov hjälpa de vårdlediga kvinnorna få den hjälp de behöver. Organisationen kommer ändå att förändras i och med att betalningen av det grundläggande utkomststödet flyttar till Folkpensionsanstalten år 2017. Med stor sannolikhet kommer det efter organisationsförändringen att finnas socialhandledare även för personer under 25 år. Med tanke på detta ser jag att socialhandledarna i framtiden kunde erbjuda stöd för unga vårdlediga mammor lik mina informanter, det vill säga vars stödbehov är kortvarigt och som inte har multiproblem. Social handledning definieras i socialvårdslagen (2014, 16 §) som ”rådgivning, handledning och stöd för individer, familjer och gemenskaper i användningen av service och samordningen av olika stödformer. Målet är att främja individens och familjens välfärd och delaktighet genom att stärka deras livskompetens och funktionsförmåga.” Detta motsvarar bättre det stödbehov mina informanter uttrycker, medan socialarbetarna efter organisationsförändringen i huvudsak kunde ansvara för mer krävande klientfall och personer som har behov av långvarigt stöd.

Arbetsfördelningen mellan socialhandledare och socialarbetare är ofta oklar och ett flertal forskare betonar att det är något som borde utvecklas (t.ex. Karvinen-Niinikoski et al. 2005, 109; Vuorensyrjä et al. 2006; Blomgren & Kivipelto 2012). Då det för tillfället inom Helsingfors stads utkomststöd och socialt arbete för personer under 25 år inte finns några socialhandledare, har arbetsfördelningen inte varit någon aktuell fråga inom enheten. Det är den dock inom vuxensocialarbetet vid enheter med såväl socialhandledare och socialarbetare. Med tanke på organisationsförändringen håller frågan också på att bli allt mer aktuell på min arbetsplats. För att trygga att klienterna har tillgång till den service de har behov av, anser jag att det vore viktigt att i framtiden tydliggöra arbetsfördelningen mellan dessa två yrkesgrupper.

Det finns även planer på att all stadens service för barnfamiljer i framtiden skulle koncentreras till familjecenter. Ifall dessa planer förverkligas anser jag, utgående från min studie, att det vore viktigt att beakta att föräldrar kan ha stödbehov utan att vara i behov av stöd från barnskyddet. Informant A uttrycker stödbehov som inte har med uppfostrandet av barn att göra, utan som hör ihop med hennes egen framtid. Hon funderar kring frågor gällande sina studier och familjens ekonomiska situation. Den sorts stöd hon upplever sig behöva skiljer sig inte med andra ord från det stöd unga vuxna som inte har barn ofta behöver.

Värt att notera här är att informant A, som upplever ångest inför framtiden och behov av socialt arbete, även sade att hon inte ser sin socialarbetare som något stöd. Både hon och de andra

informanterna berättade att de sällan själva är i kontakt med sina socialarbetare, utan att då de ringer handlar det oftast om utkomststödansökan. Betalningen av det grundläggande utkomststödet flyttar som sagt till Folkpensionsanstalten år 2017 (Folkpensionsanstalten 2016b) och planeringen för samarbetet med kommunerna är ännu på hälft. Något som utgående från denna studie vore viktigt att beakta är hur man kunde minimera risken för att vårdlediga föräldrar faller igenom systemet. Med detta menar jag att det är viktigt att se till att tillgången till social handledning och socialt arbete inte enbart hänger på att föräldern själv är i kontakt med socialarbetaren. Som systemet fungerar för tillfället känner socialhandledarna och socialarbetarna inom vuxensocialarbetet till vilka personer som ansöker om utkomststöd. Då betalningen av det grundläggande utkomststödet flyttar till Folkpensionsanstalten består klientelet inte längre av alla som lyfter utkomststöd. Frågan blir därmed hur socialhandledarna och socialarbetarna skall få kunskap om de vårdlediga föräldrar som har ett behov av social handledning eller socialt arbete, men inte själva förmår ta kontakt. I likhet med detta menar Rissanen (2012, 152) att det enligt det nuvarande systemet är föräldrars eget ansvar hur och när man återvänder till arbetslivet efter vårdledigheten. Detta anser han ha följer främst för föräldrar som färdigt har en osäker arbetsmarknadsställning. Därmed ser han att det vore bra att utveckla arbetskraftspolitiska åtgärder för att stöda vårdlediga föräldrar i att återvända till arbetslivet eller studierna. (Ibid.)

Det är dock viktigt att komma ihåg att de resultat jag kommit fram till baserar sig på intervjuer med tre vårdlediga kvinnor. Det är fråga om kvinnornas egna upplevelser och går inte att generalisera. Ingen av kvinnorna är högutbildad och ingen har fast anställning, vilket även kan ha påverkat resultatet. Till exempel informanternas åsikter över behovet av socialt arbete skulle troligen ha sett annorlunda ut ifall alla informanter haft fast anställning eller annars en säker arbetsmarknadsställning. Vidare kan det bra hända att det bland unga vårdlediga mammor finns sådana för vilka social handledning inte är tillräckligt. Värt att notera är därtill att två av de tre informanterna kommer från en annan kultur och inte har finska som modersmål. Båda dessa anser att den viktigaste faktorn varför de varit eller vill vara vårdlediga så länge som möjligt är att de vill att barnen skall lära sig den egna kulturen och modersmålet. Deras situation och upplevelser kanske varit annorlunda ifall de inte haft en annan språk- och kulturbakgrund. Det är ändå av betydelse att poängtera att båda dessa kvinnor bott i Finland en stor del av sitt liv. Därmed har de anpassat sig till Finland och de pratar flytande finska.

Jag valde att samla in mitt empiriska material genom att utföra en fokusgruppintervju och en parintervju med unga vårdlediga mammor. En etisk aspekt som särskilt bör uppmärksammas vid

fokusgruppintervjuer är att allt som informanterna säger under intervjun även delges de andra informanterna (Morgan 1997, 32). Jag uppmärksammade detta bland annat genom att utföra ostrukturerade intervjuer, för att ge informanterna möjligheten att i en större grad välja vad de vill berätta. Valet av materialinsamlingsmetod visade sig vara lämpligt för denna studie och stämningen under intervjuerna var öppen och förtroendefull. Interaktionen mellan informanterna karaktäriserades även av öppenhet och tillit. Under intervjuerna fick informanterna stöd av varandra och de ställde frågor till varandra gällande praktiska saker i vardagen hemma.

I denna praktikforskning har det alltså kommit fram att de unga vårdlediga mammorna redan under vårdledigheten funderar på sin framtid. Utgående från undersökningen kan man se att även vårdlediga föräldrar har stödbehov, åtminstone i form av social handledning. Samtidigt är det dock viktigt att poängtera att detta inte gäller för alla vårdlediga föräldrar som ansöker om utkomststöd, utan bland annat personernas bakgrund inverkar på stödbehovet. Iögonenfallande i min studie är att den informant som tydligast anser sig vara i behov av socialt arbete även är den som upplever att hon för tillfället inte får det stöd hon behöver. Detta är något man inom vuxensocialarbetet kunde utveckla, så att även vårdlediga föräldrar får det stöd de behöver. Dock går en betydande del av socialarbetarnas arbetstid för tillfället ut på att räkna utkomststöd, vilket innebär att de har svårt att hinna med annat. Utgående från denna studie vore det ändå viktigt att inom vuxensocialarbetet även uppmärksamma de unga vårdlediga föräldrarna speciellt då det yngsta barnet är kring två år gammalt. Detta för att försäkra att de föräldrar som känner att de har behov av stöd får den hjälp de behöver. Uppmärksammandet av personer med tillfälligt stödbehov omnämns även i den nya socialvårdslagen (2014). Enligt 38 § i lagen bör man, genom tillräcklig service då stödbehovet är tillfälligt, sträva efter att förebygga ett långvarigare stödbehov. Informanterna lyfter även fram att det är viktigt att socialarbetaren inte byts så ofta. Detta vore med andra ord bra att minnas på fältet. Dock finns det många orsaker till att socialarbetaren byts och det är inte alltid något arbetsgivaren kan göra något åt. Det finns ändå faktorer som påverkar att socialarbetare väljer att byta arbetsplats och som arbetsgivaren kunde förbättra. Forskning visar att arbetstagare som inte är nöjda med bland annat sina arbetsförhållanden, ledarskap, kollegor och lön lättare byter arbetsplats än arbetstagare som är nöjda med dessa (Matela 2011, 117).

Källförteckning

Blomgren, Sanna & Kivipelto, Minna (2012) Valtaistus – Valtakunnallinen aikuissosiaalityön kartoitus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Rapportteja 27.

Denscombe, Martyn (2009) Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Haataja, Anita & Juutilainen, Vesa-Pekka (2014) Kuinka pitkään lasten kotihoitoa? Selvitys äitien lastenhoitojaksoista kotona 2000-luvulla. Työpapereita 58. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Haverinen, Riitta (2005) Toimintaympäristöt sosiaalityön käytäntötutkimuksen haasteena. Teoksessa Mirja Satka & Synnöve Karvinen-Niinikoski & Marianne Nylund & Susanna Hoikkala (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, 99–119.

Heaney, Catherine & Israel, Barbara (2008) Social networks and social support. In Karen Glanz & Barbara Rimer & Kasisomayajula Viswanath (eds.) Behaviour and health education: theory, research, and practice. San Francisco: Jossey-Bass, 189–210.

House, James (1981) Work Stress and Social Support. Reading, Mass: Addison-Wesley.

Jeding, Kerstin & Theorell, Töres (1999) Arbetets uppläggning och hälsa. I Kerstin Jeding & Göran Hägg & Staffan Marklund & Åke Nygren & Töres Theorell & Eva Vingård. Ett friskt arbetsliv: Fysiska och psykosociala orsakssamband samt möjligheter till prevention och tidig rehabilitering. Arbete och hälsa: vetenskaplig skriftserie. Solna: Arbetslivsinstitutet, 37–53.

Jokinen, Eeva (2005) Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.

Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Salonen, Jari & Meltti, Tero & Yliruka, Laura & Tapola-Haapala, Maria & Björkenheim, Johanna (2005) Konstikas sosiaalityö 2003. Suomalaisen sosiaalityön todellisuus ja tulevaisuudennäkymät. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Selvityksiä 28.

Kauppinen, Kaisa & Raitanen, Jani (2012) Perhevapaalta takaisin työelämään – erilaiset ratkaisut erilaisissa perhe- ja elämäntilanteissa. Teoksessa Riitta Luoto & Kaisa Kauppinen & Aino Luotonen (toim.) Perhevapaalta takaisin työelämään. Helsinki: Työterveyslaitos, 13–53.

Lammi-Taskula, Johanna (2004) Äidit työmarkkinoilla – kahden kerroksen väkeä? Yhteiskuntapolitiikka, 69(2), 202–206

Larsson, Larsåke (2010) Intervjuer. I Mats Ekström & Larsåke Larsson (red.) Metoder i kommunikationsvetenskap. Lund: Studentlitteratur, 53–86.

Leatham, Geoff & Duck, Steve (1990) Conversation with friends and the dynamics of social support. In Steve Duck & Roxane Cohen Silver (eds.) Personal relationships and social support. London: Sage, 1–29.

Liukko, Eeva (2006) Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa. Helsinki: SOCCA:n ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 9.

Luotonen, Aino (2012) Äitien paluu perhevapaalta työhön – motivaatio ja strategiat. Teoksessa Riitta Luoto & Kaisa Kauppinen & Aino Luotonen (toim.) Perhevapaalta takaisin työelämään. Helsinki: Työterveyslaitos, 78–126.

Marková, Ivan & Grossen, Michèle & Linell, Per & Orvig Salazar, Anne (2007) Dialogue in Focus Groups. Exploring Socially Shared Knowledge. UK: Equinox Publishing Ltd.

Matela, Kari (2011) Viihtyvät ja vaihtuvat. Lastensuojelun työntekijöiden työssä pysymiseen ja työstä lähtemiseen vaikuttavat tekijät. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.

Miettinen, Anneli (2012) Perhevapaakäytännöt Suomessa ja Euroopassa 2012. Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen Työpaperi.

Morgan, David (1997) Focus Groups as Qualitative Research. Thousand Oaks: Sage.

Närvi, Johanna (2014) Äidit kotona ja työssä – perhevapaavalinnat, työtilanteet ja hoivaihanteet. Yhteiskuntapolitiikka, 79(5), 543–552.

Pylkkänen, Anu (2007) Oikeus hoiva-aikaan. Teoksessa Anna-Maija Castrén (toim.) Työn ja perheen tasapaino: sääntelyä, tutkimusta ja kehittämistä. Helsinki: Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, 38–56.

Repo, Katja (2012) Lasten kotihoidon tuen merkitykset käyttäjien arjessa. Teoksessa Jorma Sipilä & Minna Rantalaiho & Katja Repo & Tapio Rissanen (toim.) Rakastettu ja vihattu kotihoidon tuki. Tampere: Vastapaino, 111–150.

Rissanen, Tapio (2012) Kotiin, töihin, työttömäksi – siirtymät työelämän ja kotihoidon tuen välillä. Teoksessa Jorma Sipilä & Minna Rantalaiho & Katja Repo & Tapio Rissanen (toim.) Rakastettu ja vihattu kotihoidon tuki. Tampere: Vastapaino, 151–182.

Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna & Närvi, Johanna (2009) Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Saurama, Erja & Julkunen, Ilse (2009) Lähestymistapana käytäntötutkimus. Teoksessa Mikko Mäntysaari & Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.) Sosiaalityön teoria. Jyväskylä: Ps-kustannus, 293–314.

Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne (2005) Mitä sosiaalityön käytäntötutkimus on? Teoksessa Mirja Satka & Synnöve Karvinen-Niinikoski & Marianne Nylund & Susanna Hoikkala (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia-kustannus, 9–19.

Uggerhøj, Lars (2014) Learning from each other – Collaboration Processes in Practice Research. *Nordic Social Work Research*, 4(1), 44–57.

Vangelisti, Anita L. (2009) Challenges in conceptualizing social support. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26(1), 39–51.

Vuorensyrjä, Matti & Borgman, Merja & Kemppainen, Tarja & Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli (2006) Sosiaalialan osaajat 2015. Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA): loppuraportti. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Sosiaalityön julkaisusarja 4.

Yliruka, Laura (2005) Sosiaalityön itsearviointi kontekstuaalisena käytäntönä. Teoksessa Mirja Satka & Synnöve Karvinen-Niinikoski & Marianne Nylund & Susanna Hoikkala (toim.) Sosiaalityön käytätötutkimus. Helsinki: Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, 124–143.

Wibeck, Victoria (2010) Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod. Lund: Studentlitteratur.

Lagar och andra förvaltningstexter

Arbetsavtalslag (2001) Läst 28.11.2015 på

[http://finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2001/20010055?search\[type\]=pika&search\[pika\]=arbetsavtalslag](http://finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2001/20010055?search[type]=pika&search[pika]=arbetsavtalslag).

FPA-statistik. Förmåner till barnfamiljer (2014) Tillgängligt på

http://www.kela.fi/documents/10180/1630858/Kelan_lapsiperhe_etuustilasto_2014.pdf/a4486bb4-7f32-4baf-a255-d2739cd2e2dc?version=1.0. Hämtat 18.12.2015.

Folkpensionsanstalten (2016a) Snabbguide om förmåner för barnfamiljer. Tillgängligt på

<http://www.kela.fi/lapsiperheet-pikaopas>. Hämtat 9.1.2016.

Folkpensionsanstalten (2016b) Betalningen av utkomststöd överförs till Folkpensionsanstalten.

Tillgängligt på <http://www.kela.fi/-/toimeentulotuki-siirtyy-kelan-hoidettavaksi-vuonna-2017>.

Hämtat 11.1.2016.

Folkpensionsanstalten (2016c) Barnvårdsstöd. Tillgängligt på <http://www.kela.fi/kotihoidontuki>.

Hämtat 17.1.2016.

Folkpensionsanstalten (2016d) Belopp och utbetalning av hemvårdsstöd. Tillgängligt på

<http://www.kela.fi/kotihoidontuki-maara-ja-maksaminen>. Hämtat 17.1.2016.

Helsingfors stad (2015) Familje- och socialtjänsternas organisation. Tillgängligt på

http://www.hel.fi/static/sote/virasto/SOTE_Perhe_sosiaalipalvelut_sv.pdf. Hämtat 5.12.2015.

Lag om stöd för hemvård och privat vård av barn (1996) Läst 11.1.2016 på

[http://finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1996/19961128?search\[type\]=pika&search\[pika\]=sjukf%C3%B6rs%C3%A4krings*#P4](http://finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1996/19961128?search[type]=pika&search[pika]=sjukf%C3%B6rs%C3%A4krings*#P4).

Sjukförsäkringslag (2004) Läst 28.11.2015 på

<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2004/20041224>.

Socialvårdslag (2014) Läst 28.11.2015 på

<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2014/20141301#L4P42>.

Sveriges Kommuner och Landsting (2016) Svar på vanliga frågor om vårdnadsbidrag. Tillgängligt på

<http://skl.se/skolakulturfritid/skolaforskola/vagledningsvarpavanligafragor/vardnadsbidrag.856.html>

Hämtat 20.1.2016.

Bilaga 1: Följebrev

Hyvä vastaanottaja,

Opiskelen sosiaalityötä Helsingin yliopistossa ja opintoihini kuuluu käytäntötutkimus, jonka suoritan pohjoisen nuorten sosiaalityössä. Käytäntötutkimuksen tavoitteena on tutkia sosiaalityön käytäntöjä ja tuottaa uutta käytännön työtä hyödyttävää tietoa. Tutkimuksessani olen kiinnostunut nuorten äitien kokemuksista hoitovapaalla olemisesta ja ajatuksia tulevaisuudesta. Lisäksi minua kiinnostaa saada tietää minkälaista tukea sosiaalityöntekijät voisivat antaa hoitovapaalla oleville. Haluan tuoda esille nuorten omat kokemukset ja toivon, että tutkimuksestani olisi hyötyä nuorten sosiaalityössä sekä asiakkaille että työntekijöille.

Tarkoitukseni on tehdä 1–2 fokusryhmähaastattelua, johon osallistuu 5–6 nuorta.

Fokusryhmähaastattelu on ryhmäkeskustelu, jota haastattelija, eli minä, johtaa. Keskustelu kestää enintään 1,5 tuntia. Osallistujien henkilökohtaisia asioita ei käydä läpi haastattelussa, vaan tarkoituksena on keskustella kokemuksistanne hoitovapaalla olemisesta yleisesti ja ajatuksistanne tulevaisuudessa. Tulen nauhoittamaan haastattelut, jotta niiden käsitteleminen ja tutkimusraportin kirjoittaminen olisi helpompaa. Minä olen ainoa, joka kuuntelee nauhoituksia ja tuhoan ne viimeistään kun tutkimukseni on valmis helmikuussa 2016.

Osallistuminen on vapaaehtoista, ja sinulla on halutessasi oikeus olla vastaamatta kysymyksiin. Lisäksi saat keskeyttää osallistumisesi milloin tahansa. Osallistuminen on anonyymiä, mikä tarkoittaa, että osallistujien henkilöllisyyttä ei tulla julkaisemaan. Pyrin siihen, ettei tutkimukseen osallistuvia voida tunnistaa tutkimusraportista. Nimesi, ikäsi ja mahdolliset muut tiedot, jotka jollain tavalla voidaan liittää sinuun, poistetaan tai muutetaan. Lähetän mielelläni osallistujille tiivistelmän raportista sen valmistuttua.

Kiitos osallistumisestasi!

Lisa Smeds-Salonsaari

Bilaga 2: Samtyckesblankett

Suostumus tutkimushaastatteluun

Haluan osallistua fokusryhmähaastatteluun, joka on osa opiskelija Lisa Smeds-Salonsaaren käytäntötutkimusta. Olen tietoinen tutkimuksen tavoitteista ja annan suostumukseni siihen, että haastattelua käytetään käytäntötutkimuksessa. Tutkijalla on lupani nauhoittaa haastattelua.

Haastattelu on kaikin puolin vapaaehtoinen. Minulla on oikeus milloin tahansa tutkimuksen aikana ja syyttä ilmoittamatta keskeyttää tutkimukseen osallistuminen.

Paikka ja päivämäärä

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Bilaga 3: Intervjuguide

Kertokaa itsestänne ja taustastanne:

- Minkä ikäisiä olette?
- Mitä teitte ennen hoitovapaalle jäämistä?
- Oletteko opiskelleet jotain ja onko teillä työkokemusta?
- Minkä ikäisiä lapsia teillä on?

Hoitovapaalla oleminen

- Kertokaa päätöksestä jäädä kotiin hoitamaan lapsia äitiysvapaan jälkeen.
- Miten päätös syntyi ja mitkä asiat vaikuttivat siihen?
- Minkälaista on ollut olla hoitovapaalla? Keskustelkaa vapaasti kokemuksistanne, sekä hyvistä että huonoista puolista.
- Oletteko jossain vaiheessa miettineet palata töihin tai opintojen pariin?

Tulevaisuus

- Millaisia ajatuksia teillä on tulevaisuudesta ja mitä haluaisitte tulevaisuudessa tehdä?
- Mitä tarvitsette, jotta voitte saavuttaa tulevaisuuden toiveitanne?
- Miten sosiaalityöntekijä voisi auttaa teitä saavuttamaan tulevaisuuden toiveitanne?

Sosiaalityö

- Minkälaisia kokemuksia teillä on asiakkuudesta nuorten sosiaalityössä hoitovapaan aikana? Hyviä ja huonoja asioita.
- Koetteko, että olette hoitovapaalla ollessanne saaneet tarvittavan avun sosiaalityöntekijältä?
- Minkälaista apua ajattelette, että sosiaalityöntekijä voisi tarjota hoitovapaalle oleville nuorille?
- Oletteko hoitovapaan aikana tavanneet sosiaalityöntekijänne? Onko tapaamisilla keskusteltu ajasta hoitovapaan jälkeen ja tulevaisuuden suunnitelmistanne?
- Olisiko mielestänne hyvä, että sosiaalityöntekijät tapaisivat hoitovapaalla olevia nuoria useammin?
- Luuletteko, että hoitovapaalla olevat nuoret voisivat hyötyä siitä, että he saisivat keskustella tulevaisuuden toiveistaan sosiaalityöntekijän kanssa jo hoitovapaan alussa?
- Muuta aiheeseen liittyvää?

Suomenkielinen tiivistelmä: Aikuissosiaalityö hoitovapaan aikana – Nuorten äitien kokemuksia hoitovapaasta ja sosiaalityön tarpeesta

1. Johdanto

Suomessa pienten lasten vanhemmilla on oikeus perhevapaisiin hoitaakseen lapsiaan kotona kunnes nuorin lapsi täyttää kolme vuotta (Kela 2016a). Sairausvakuutuslain (2004, 9 luku 3 §) mukaan äideillä on oikeus äitiysrahaan 105 arkipäivältä ja isillä on oikeus isyyysrahaan 54 arkipäivältä (mt., 9 luku, 7 §). Äitiysvapaan jälkeen vanhemmilla on oikeus vanhempainrahaan 158 arkipäivältä (mt., 9 luku, 10 §). Tämän lisäksi alle kolmevuotiaiden vanhemmilla on oikeus kotihoidon tukeen hoitaakseen lapsiaan kotona. Moni vanhempi hyödyntää tätä tilaisuutta; vuonna 2014 yhteensä 113 783 perhettä sai kotihoidon tukea (Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2014, 57).

Kotihoidon tukea maksaa Kansaneläkelaitos, ja se koostuu hoitorahasta, hoitolisästä ja mahdollisesta kuntalisästä. Perheen tulot eivät vaikuta hoitorahaan, joka näin ollen on yhtä suuri kaikille. Vuonna 2016 rahan määrä on 341,27 euroa kuukaudessa yhdestä alle kolmevuotiaasta lapsesta, 102,17 euroa kuukaudessa kustakin perheen muista alle kolmevuotiaista lapsista ja 65,65 euroa kuukaudessa kustakin perheen yli kolmevuotiaista mutta alle kouluikäisistä lapsista. Hoitolisä on eri suuruinen tuloista riippuen, mutta voi olla enintään 182,64 euroa kuukaudessa. Näiden lisäksi osa Suomen kunnista maksaa kuntalisän. Kuntalisä perustuu kuntien ja Kelan väliseen sopimukseen, ja sen määrä on kuntakohtainen. (Kela 2016c.) Oikeutta kotihoidontukeen ei ole sidottu työpaikkaan, ja näin ollen myös ennen lapsen syntymää työttömänä olleella vanhemmalla on oikeus siihen (Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta 1996, 3 §).

Olen työskennellyt sosiaalityöntekijänä Helsingin pohjoisen nuorten sosiaalityössä toukokuusta 2014 lähtien. Nuorten sosiaalityön asiakkaina on alle 25-vuotiaita toimeentulotuen hakijoita. Asiakkaiden elämäntilanteet vaihtelevat, ja osa nuorista on hoitovapaalla. Olen työssäni huomannut, ettei sosiaalityöntekijöillä ole paljon tietoa hoitovapaalla olevien nuorten sosiaalityön odotuksista ja tarpeista. Olen myös havainnut, että on helppo olettaa, ettei hoitovapaalla olevilla nuorilla elämäntilanteensa takia ole lainkaan sosiaalityön tarvetta. Tällä käytäntötutkimuksella työpaikkani haluaa saada enemmän tietoa hoitovapaalla olevien nuorten kokemuksista ajasta kotona, nuorten ajatuksia tulevaisuudesta sekä heidän mahdollisesta sosiaalityön tarpeesta.

1.1. Tutkimustehtävä

Tutkimuksessani haluan nostaa esille nuorten omat kokemukset hoitovapaalla olemisesta ja heidän ajatuksia tulevaisuudesta. Kaikista vuonna 2014 kotihoidon tukea saaneista vanhemmista 93,7 % oli naisia (Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2014, 57). Lokakuussa 2015 Helsingin pohjoisen nuorten sosiaalityön asiakkaista 50 oli hoitovapaalla. Heistä vain neljä oli miehiä. Näin ollen olen rajannut tutkimukseni koskemaan nuoria naisia. Tutkimusta varten olen haastatellut kolme hoitovapaalla olevaa nuorta naista ja tavoitteenani on tuottaa tietoa naisten kokemuksista hoitovapaasta ja mahdollisesta sosiaalityön tarpeesta. Haluan tutkimukseni kautta tuoda esille miten nuoria hoitovapaalla olevia vanhempia voisi paremmin tukea etenkin hoitovapaan viimeisen vuoden aikana.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- *Minkälaisia kokemuksia naisilla on hoitovapaasta?*
- *Mitä naiset ajattelevat tulevaisuudestaan?*
- *Minkälaista sosiaalityön tarvetta nuoret naiset ilmaisevat?*

2. Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu yhdestä fokusryhmähaastattelusta ja yhdestä parihaastattelusta. Haastateltavat ovat asiakkaina Helsingin pohjoisen nuorten sosiaalityössä ja saivat tiedon tutkimuksesta sosiaalityöntekijöiltään. Yhteensä neljä nuorta naista esittivät kiinnostustaan osallistua tutkimukseen, mutta yksi heistä jäi pois haastatteluista. Näin ollen kolme naista osallistui fokusryhmähaastatteluun, joka kesti 58 minuuttia. Koin, että aika loppui kesken, ja että naisilla olisi ollut enemmän kerrottavaa, joten päätin tehdä toisen haastattelun saman ryhmän kanssa. Yksi nainen ei kuitenkaan päässyt toisena haastattelukertana paikalle, joten kaksi naista osallistui tunnin ja 20 minuuttia kestäneeseen parihaastatteluun. Haastateltavat ovat 24–27 vuotiaita, ja ovat olleet perhevapaalla vajaasta kahdesta vuodesta reiluun kolmeen vuoteen. Yksi heistä ei enää haastattelujen ajankohtana ollut hoitovapaalla, vaan hänen lapsensa oli aloittanut päiväkodissa pari viikkoa aikaisemmin. Haastattelujen ajankohtana hän oli työtön. Yhdellä naisella on kaksi lasta, muilla on yksi.

Denscomben (2009, 237) mukaan fokusryhmähaastattelun tarkoituksena on tutkia ryhmän osallistujien asenteet, näkemykset, tunteet tai ideat jostain tietyistä aiheista. Fokusryhmähaastattelu sopii aineistonkeruumenetelmäksi tutkimuksissa, joiden tarkoituksena on tutkia, onko jossakin

tietyssä ryhmässä samanlaiset vai erilaiset näkemykset jostain aiheesta (mt., 239–240; Wibeck 2010, 24). Myös tämä kiinnostaa minua. Haastattelijan rooli fokusryhmähaastattelussa ei ole johtaa ryhmää, vaan auttaa osallistujia keskustelemaan (Denscombe 2009, 239). Larssonin (2010, 80) mukaan haastattelija voi itse valita kuinka aktiivisesti hän haluaa ohjata haastattelua. Strukturoidut haastattelut, joissa haastattelijalla on aktiivinen rooli, sopivat tutkimuksiin, joissa on selvät tutkimuskysymykset. Jäsentymättömät haastattelut sopivat toisaalta tutkimuksiin, joiden tavoitteena on oppia jotain uutta haastateltavilta. (Morgan 1997, 39–40.) Itse olen tehnyt jäsentymättömiä haastatteluja, koska olen kiinnostunut haastateltavien kokemuksista ja mielipiteistä. Minulla oli tukena haastattelujen aikana haastattelurunko (liite 3). Haastattelurunko perustuu kolmeen teemaan, joista toivoin haastateltavien keskustelevan. Haastateltavat saivat kuitenkin keskustella teemoista vapaasti, ja esitin vain tarvittaessa kysymyksiä. Päätökseen tehdä jäsentymättömiä haastatteluja vaikuttivat myös eettiset aspektit, joita pohdin myöhemmin tässä kappaleessa.

Fokusryhmähaastattelujen analyysin tarkoitus on usein nostaa esille keskustelujen sisältöä (Wibeck 2010, 99). Olen tehnyt kvalitatiivisen sisällönanalyysin, jossa tarkastelen mistä pääkysymyksistä haastateltavat keskustelevat. Larsson (2000, 70–71) ehdottaa, että tutkija kvalitatiivisen sisällönanalyysin alussa kategorioi aineistonsa niin, että samankaltaiset osat ovat samassa ryhmässä. Olen kategorioinut aineistoni kolmen tutkimuskysymyksen pohjalta. Jaottelin ensin aineistoani teemojen mukaan, jonka jälkeen etsin ja tulkitin samankaltaisuuksia. Huomioin myös mahdolliset ristiriidat vastauksissa. (Mt.; Wibeck 2010, 109.)

Olen tutkimukseni kaikissa vaiheissa huomionut tutkimuseettiset periaatteet. Tutkimuksissa on tärkeää saada osallistujien suostumus. Osallistujien tulee olla tietoisia tutkimuksen aiheesta ja tavoitteesta. Lisäksi osallistujille tulee kertoa, että osallistuminen on vapaaehtoista, ja että he saavat keskeyttää milloin tahansa. (Denscombe 2009, 195–200.) Omassa tutkimuksessani olen huomionut tätä laatimalla saatekirjeen (liite 1) ja suostumuslomakkeen (liite 2), jotka tutkimuksesta kiinnostuneet nuoret saivat ennen ensimmäistä haastattelua. Saatekirjeestä ilmenee myös, että osallistuminen on anonymiä, enkä julkaise haastateltavien nimiä missään vaiheessa. Lisäksi olen eettisestä näkökulmasta pohtinut valintaani tehdä fokusryhmä- ja parihaastatteluja. Ryhmähaastatteluissa kaikki osallistuvat saavat tietoonsa muiden osallistujien kertomat asiat, eivätkä ryhmähaastattelut näin ollen sovi tutkimuksiin, joissa käsitellään arkoja tai muuten henkilökohtaisia aiheita (Morgan 1997, 32). Yksi syy valinnalleni tehdä jäsentymättömiä haastatteluja oli, että halusin antaa haastateltaville paremmat mahdollisuudet itse valita mitä he haluavat jakaa haastatteluissa.

3. Nuorten hoitovapaalla olevien naisten kokemukset arjesta ja sosiaalityön tarpeesta

Tässä kappaleessa esitän tutkimuksen keskeytetty tulokset. Olen jakanut tulokset tutkimuskysymysten mukaan: 1) Minkälaisia kokemuksia naisilla on hoitovapaasta? 2) Mitä naiset ajattelevat tulevaisuudestaan? 3) Minkälaista sosiaalityön tarvetta nuoret naiset ilmaisevat? Luokittelin aineistoni ensin näiden kysymysten perusteella, jonka jälkeen etsin samankaltaisuuksia vastauksissa. Ryhmittelin vastaukset teemoittain, jotta samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia olisi helpompi löytää.

3.1. Kokemukset hoitovapaasta

Haastateltavat kertovat, että päätös jäädä kotiin vanhempainvapaan jälkeen oli itsestänselvyyttä. Päätökseen vaikutti muun muassa halu viettää aikaa lasten kanssa. Kaksi haastateltavista tulee toisesta kulttuurista, eivätkä puhu suomea äidinkielenään. He korostavat, että haluavat lasten oppivan oman äidinkielen ja kulttuurin:

No ei se edes ollut, tai mulla se ei edes ollut, et jääkö mä vai enkö. Kun ajattelin, että hei et kumminkin haluan että se lapsi oppii sen oman kielen ja on tämä kaksikielisyys ja kaksikulttuurisuusikin tässä näin niin tuota. Ei se ollut mikään niinku. Kun mulla ei ollut periaatteessa töitä mihin palaa tai opiskelua mihin palaa takaisin omalla tavalla. Tai olihan mulla se lukio kesken, mutta se oli vähän, että jo, sen pystyy suorittaa ihan milloin vaan loppuun että. (...) Omalla tavalla mulla olisi ehkä jopa tullut huono omatuntokin, jos mä olisin laittanut lapsen päiväkotiin niin ajoissa, ja lähtenyt itse omille teille. (Haastateltava A, fokusryhmähaastattelu.)

Vanhempainvapaa loppuu kun lapsi on noin yhdeksänkuukautinen (Kela 2016a). Kaikki haastateltavat ovat sitä mieltä, etteivät halua laittaa niin pientä lasta päiväkotiin. A ilmaisee tämän muun muassa sanomalla, että hänelle olisi tullut huono omatunto, jos hän olisi laittanut lapsen päiväkotiin heti vanhempainvapaan päätyttyä. B:llä on ammattikoulutus, ja hän kertoo saaneensa mahdollisuuden aloittaa työt heti vanhempainvapaan jälkeen:

No kyllä siis mä, tai no mun tuttava on kahvilanomistaja, niin hän sanoi että tule töihin. Että mullahan on se pohja, ammatillinen pohja, ja sit mä katsoin että mun lapsi on niinku

yhdeksän kuukautinen. Sit se oli että mä voin odottaa että sun lapsi täyttää vuoden. Sit mä katsoin sitä, että oletko sä sairas. Mä haluan että mun lapsi oppii oman äidinkieli, tunnistaa oman äidin ja isän tiedätkö sä kunnolla. (Haastateltava B, fokusryhmähaastattelu.)

Keskustelu päätöksestä jäädä lasten kanssa kotiin pidemmäksi ajaksi, pyörii pääosin lasten parhaan ympärillä. Haastateltavat pohtivat kuitenkin myös kuinka paljon kyse on siitä, ettei äiti ole valmis luopumaan lapsesta. A miettii onko lapsen aloittaminen päiväkodissa helpompaa äideille lapsen ollessa kolmen vuoden ikäinen:

Niin. Että jos se olisi se, jos olisi alle kolme vuotta, niin jotenkin itsekään ei varmaan olisi valmis. Mutta sit ehkä kolmen ikävuoteen mennessä äitikin on niinku alkaa olla henkisesti valmis siihen että. Että voi luopua siitä lapsesta ja laittaa sen hoitoon. (Haastateltava A, parihaastattelu.)

Hoitovapaan aikana arki pyörii lasten ympärillä ja haastateltavat kertovat viettävänsä päivät lasten kanssa. Oma aika jää usein vähille. Haastateltavien mielestä onkin tärkeää, että äideillä on myös aikaa itselleen. Lasten päiväunien aikana haastateltavat haluaisivat vain levätä. He kertovat kuitenkin käyttävänsä yleensä tämän ajan siivotukseen tai laittaakseen ruokaa. C, jolla on kaksi lasta puolentoista vuoden ikäerolla, kertoo näkevänsä sekä hyviä että huonoja puolia siinä, että lapsi aloittaa päiväkodissa. Hän tuo esille, ettei kahden pienen lapsen hoitaminen kotona ole helppoa. Hän kertoo, että hän päätti laittaa vanhemman lapsen päiväkotiin, kun ymmärsi kuinka stressi oli vaikuttanut hänen terveyteensä:

(...) Sit mä rupesin olemaan kuin sellainen kone, että mä rupesin tehdä kaikkea vaan kunhan mun lapsilla on hyvä olla, mä jäin itse ihan sivuun. No sit mä otin tuon [päiväkodin nimi, L.S] numeron ja sit mä soitin sinne ja käytiin kaksi viikkoa siellä, sit mun tyttö oppi sinne. Nyt mä oon huomannut sen, että se on oppinut niinku, se ei ole ollut kauan siellä, se oli kaksivuotias, se jätti vaipat pois, se on jättänyt tutin pois niin kuin semmoista. Okei mä aloitin ne eka kotona, ettei tarvitse vieraat opettaa sille, mutta ne on kaikki niinku. Se tuntee että se on tavallista kun muillakaan ei ole. Että mun mielestä siinä on hyviä sekä huonoja ja siksi mä ajattelin että mä laitan mun pojankin kaksivuotiaana jo tarhaan. Että sitten niitä on kaksi samassa. Ja sit mä voin siinä katsoa itseäni. Että aika paljon vanhemmat kuitenkin jättää itseänsä sivuun. (Haastateltava C, fokusryhmähaastattelu.)

C kertoo huomanneensa, että stressi väheni vanhemman lapsen aloitettua päiväkodissa. Arki helpottui myös siitä, että lapsi oppi päiväkodissa jättämään muun muassa vaipan ja tutin pois. Hän kertoo aikovansa laittaa myös nuorimman lapsen päiväkotiin kahden vuoden ikäisenä.

Tutkimus sosiaalisesta tuesta osoittaa, että tuki vähentää stressin vaikutusta hyvinvointiin (Vangelisti 2009, 40). House (1981, ks. Heaney & Israel 2008, 190) jakaa sosiaalisen tuen neljään ryhmään. Emotionaalisessa tuessa on kyse empatiasta, huolenpideosta ja luottamuksesta, kun taas instrumentaalinen tuki viittaa käytännön apuun ja palveluihin. Informatiivisella tuella ihminen saa apua ongelmallisiin tilanteisiin, esimerkiksi neuvojen, ehdotuksien ja muun höydyllisen tiedon avulla. Neljäs tuen muoto on arvioiva tuki, joka viittaa konstruktiiiviseen palautteeseen ja itsearviointia hyödyttävään tietoon. (Mt.) Leatham ja Duck (1990, 1–2) korostavat sosiaalisen tuen merkitystä arkielämässä, ja myös tutkimukseni haastateltavat keskustelevat tästä. Haastateltavat painottavat erityisesti epävirallisen sosiaalisen verkoston tärkeyttä, ja esimerkiksi vanhempien ja sisarusten antama tuki on ollut heille tärkeää. Keskustelussa ilmenee enimmäkseen käytännön asioita, kuten apu kaupassa käynnissä. Lisäksi kaksi haastateltavista kertovat asuneensa lapsen syntymän jälkeen yli kuukauden äitinsä luona. Haastateltavat mainitsevat siis pääasiassa instrumentaalisen tuen, mutta he saattavat saada myös emotionaalista ja informatiivista tukea (House 1981, ks. Heaney & Israel 2008, 190). Vaikka haastateltavat kokevat läheistensä tuen tärkeäksi, vanhemmat ovat heidän mielestään loppujen lopuksi aika yksinäisiä lasten kanssa. Kaikki haastateltavat ovat naimisissa ja aviomiehen tuki sekä lastenhoidossa että arjessa ylipäänsä nousee esille:

On. Ei se, siis ei se ole mikään hirveen, tai se ei ole mikään stressausta olla kotona, mutta joskus äiti haluaa sen vapaa-ajan, kun on vaikka se lapsi, niin onneksi siinä on se toinen puoliso mikä sit auttaa siinä. (Haastateltava B, parihaastattelu.)

Naiset korostavat aviomiehen avun tärkeyttä, jotta äiti jaksaisi arjessa. He kokevat kuitenkin vaikeaksi luopua kontrollista ja luottaa mieheen lastenhoidossa. B uskoo tämän johtuvan siitä, että hän on itse ollut yksin kotona lapsen kanssa niin kauan miehen ollessa töissä. Hänen mielestään kyse on myös siitä, että isän pitää oppia uskaltamaan viettää aikaa lapsen kanssa:

(...) Tai mulla oli oikeesti kun se on ensimmäinen, ja sit kun sä et tiedä, koska sä itse opit sen lapsen kanssa kaikkea uutta ja. Ja sehän, mun mieskin sanoo, että. Mä muistan kun mun lapsi syntyi, niin mun mies oli silleen että oonko mä nyt isi? Että se on miehellekin vaikeaa niinku

tiedätkö sä tottua siihen lapseen. Ajan myötä se isäkin tottuu siihen lapseen, mutta siis äiti on sit enemmän, tai ainakin mä opin paljon nopeammin, koska mä olin koko ajan sen lapsen kanssa. (Haastateltava B, parihaastattelu.)

Haastateltavat ilmaisevat kuitenkin enimmäkseen hyviä kokemuksia hoitovapaalla olemisesta. Aikaisempi tutkimus (esim. Kauppinen & Raitanen 2012, 35–38; Repo 2012, 132–133; Närvi 2014, 549) osoittaa, että hoitovapaalla olevat äidit viihtyvät kotona. Näin tekevät myös tämän tutkimuksen haastateltavat:

(...) Ja omalla tavalla tämä on ehkä paraskin sosiaalinen tuki, tai tämmöinen taloudellinen tuki, mitä voi antaa edes äidille on just se että. Että saa olla sen kolme vuotta kotona. Että silloin jotenkin se kiintymys siihen lapseenkin on paljon suurempi kun on sit saanut viettää niin paljon kivoja hetkiä sen lapsen kanssa kotona ja. Ja onhan se oikeesti kivaa niinku olla vaan ja herätä lapsen kanssa ja vähän myöhään ja syödä yhdessä aamupalaa ja tehdä kaikki nämä perus arjen toiminnot lapsen kanssa kotona. (Haastateltava A, parihaastattelu.)

A:n mielestä kotihoidon tuki on paras olemassa oleva taloudellinen tuki, koska se antaa mahdollisuuden olla kotona lapsen kanssa kolme vuotta. Haastateltavien mielestä parasta hoitovapaalla olemisessa on saada viettää aikaa lasten kanssa, ja he kertovat nauttivansa tästä. Kaikki haastateltavat pitävät Suomen perhevapaajärjestelmää hyvänä. Keskusteluissa he vertailevat sitä Ruotsin järjestelmään, jossa perhevapaa on enintään 480 päivää (Miettinen 2012, 10–12). Haastattelevat toivovatkin, ettei Suomen järjestelmä muuttuisi.

3.2. Ajatuksia tulevaisuudesta

Haastateltavat ovat olleet perhevapaalla vajaasta kahdesta vuodesta reiluun kolmeen vuoteen. B:n vajaa kolmevuotias lapsi oli aloittanut päiväkodissa pari viikkoa ennen haastatteluja. A kertoo päättäneensä olla kotona kunnes lapsi täyttää kolme vuotta, ja C kunnes hänen nuorin lapsensa on kaksivuotias. Naiset kertovat kuitenkin miettineensä vanhempainvapaan alussa, että palaisivat opintojen pariin tai työelämään varhaisemmassa vaiheessa:

Alussa, mä muistan jo. Mä olin äidille, että äiti tiedätkö sä mitä? Heti kun tämä poika on yksivuotias, niin menee päiväkotiin. Mun äiti sanoi, sä puhut vaan niinku, ei ole totta, että mä en usko, että sä laitat. No laitan, laitan. No, tuli, lapsi oli yksivuotias, ai en mä vielä, sit kun se täyttää kaksi. Niin kun se hyppi aina, että kyllä mä. Mä muistan, että mä olin raskaanakin,

ja että ei, en mä, vuoden, vuoteen asti mä oon tämän kanssa kotona, ja sit mä lähden itse. Että mä en jää jumiin sinne kotiin, tiedätkö sä. Mutta kun menee niin paljon vuosia, niin äitikin jää jo jumiin. Mutta sitten mulla oli just tällaisia haaveita, että mä laittaisin sen vähän aikaisemmin päiväkotiin. Mutta ei se sit koskaan toteutunut, ja mä olin siihen kolmeen, no siis se täyttää nyt maaliskuussa kolme. Niin, olin kotona sen kanssa. (Haastateltava B, parihaastattelu.)

Salmi ym. (2009, 42–43) ja Närvi (2014, 550) korostavat tutkimuksissaan, että hoitovapaiden pituus riippuu siitä onko äidillä vakituinen työ johon palata. Tutkimukseni haastateltavat pohtivat tätä, vaikka kenelläkään heistä ei ole vakituista työpaikkaa:

Koska silloin sulla on, sä itse haluat lähteä, koska sä näet miten iso määrä siinä tippuu. Koska mitä mä nyt saan 500 euroa. Edes 500, mulla on Kelalle velkaa, mä saan joku 450, mulla on, oli kotihoitotuki. Ja nyt mulle tulee se työttömyys niin se on joku 500 euroa. Niin vertaapa sitä sun palkan kanssa niin onhan se niinku pieni määrä, kyllä se on pieni, pieni määrä. Niin kyllä mä lähtisin töihin. Mä lähtisin ai, siis mulla oli aina sellainen toive, että vitsi jos mä olisin nyt raskaana ja sit jos mä olisin vakkariissa töissä niin sit vasta jäisin raskaaksi. Mutta ei se sit ikinä onnistunut. (Haastateltava B, parihaastattelu.)

Haastateltavat uskovat, että he palaisivat töihin aikaisemmin, jos heillä olisi vakituinen työ. Tätä he perustelevat pääasiassa taloudellisilla syillä – kotihoidon tuki on määrältään paljon pienempi kuin palkka. Työttömyysetuus on toisaalta noin samansuuruinen kuin kotihoidontuki. Haastateltavat mainitsevat myös työnhaun olevan aikaa vievää, ja työnhakuun kuluvan ajan he viettäisivät mieluummin lasten kanssa.

Naiset ovat jo hoitovapaan aikana miettineet tulevaisuuttaan. C haluaa opiskella oppisopimuksella, ja B haluaa ensisijaisesti työllistyä. A kertoo tuntevansa ahdistusta tulevaisuudesta, eikä siten haluaisi miettiä tulevaa:

(...) Mut just toi et tulevaisuus näyttää niin jotenkin ahtaalta ja semmoselta et mä en oikeastaan haluaisi edes mennä eteenpäin mä vaan haluaisin olla tässä ajassa missä mä oon nytten, hoitaa lasta kotona ja jäädä vaan siihen. (Haastateltava A, fokusryhmähaastattelu.)

A:n mukaan ahdistus tulee siitä, että hänellä ja hänen puolisoillaan on monen vuoden opinnot vielä edessä. Tästä johtuen hänellä on huoli perheen tulevaisuuden taloudellisesta tilanteesta.

Haastateltavat korostavat, että opiskelijat voivat yleensä tehdä osa-aikatyötä opintojen ohella, mutta tätä mahdollisuutta heillä ei lasten takia ole. He eivät myöskään halua nostaa opintolainaa.

Naiset keskustelevat myös siitä, haluavatko he tulevaisuudessa lisää lapsia. A ja C ovat päättäneet, etteivät he halua lisää lapsia, mutta B kertoo haluavansa toisen lapsen. Hän haluaisi kuitenkin ensin työllistyä, jotta hänellä olisi työpaikka johon palata perhevapaiden jälkeen:

(...) Nyt mulla on sellainen haave, että nyt mä haluan johonkin vakituiseen työhön ja olla vähän aikaan töissä ja sit jäädä raskaaksi. Ja olla töissä semmoinen 6 kuukautta vai 7 kuukautta raskaana, ja sit mennä äitiyslomalle ja synnyttää sen lapsen ja olla vuoden ja sit takaisin töihin. Nyt mulla olisi tällainen kuvio. Mutta toteutuuko? En tiedä saanko mä mistään töitä. (Haastateltava B, parihaastattelu)

3.3. Ajatuksia sosiaalityön tarpeesta hoitovapaan aikana

Kaikki kolme haastateltavat ovat tavanneet sosiaalityöntekijäänsä ainakin kerran, ja tämä on heidän mielestään tärkeää. He kertovat kuitenkin, että asioivat yleensä puhelimitse tai kirjallisesti:

(...) Että kyllä mun mielestä se on ihan hyvä, että on nähnyt kasvatusten niinku kenen kaa sä kuitenkin asioit kuukausittain. Ennen kun oot vain puhelimella kylmänä välikapaleena välissä. Mut ei nyt tarvitse kuukaudessa, vaikka kerran puolessa vuodessa. (Haastateltava C, fokusryhmähaastattelu.)

C:n mielestä on tärkeää, että on tavannut sosiaalityöntekijänsä kasvatusten, muttei koe, että tapaamisia tarvitse olla kovin usein. Haastateltavat korostavat myös työntekijän pysyvyyden tärkeyden. B kertoo, että hänellä on ollut sama sosiaalityöntekijä noin neljän vuoden aikana, kun taas A ja C kertovat, että heidän työntekijänsä ovat vaihtuneet ainakin kerran viimeisen vuoden aikana. A:n sosiaalityöntekijä on vaihtunut neljä tai viisi kertaa vuoden aikana:

Mä olin silloin kun mä kävin ekaa kertaa, tuota kun mä muutin mun edellisestä asunnosta toiseen, niin silloin kävin näkee mun sosiaalityöntekijää. Ja se on vaan ainut kerta kun mä oon nähnyt. Ja musta on vähän huono puolikin ollut siinä että niinku, että mä oon joutunut koko ajan vaihtelee näitä sosiaalityöntekijöitä, että mulla ei ole ollut missään vaiheessa

sellaista virallista kelle mä oon voinut koko ajan olla tai kenen kanssa mä oon voinut olla tekemisissä. Ja täs, tän vuoden aikana mitä mä oon ollut asiakkaanakin niin mulla on varmaan 4-5 kertaa vaihtunut sosiaalityöntekijää niin jotenkin. (Haastateltava A, fokusryhmähaastattelu.)

Sosiaalityön suhteen naisilla on erilaiset odotukset ja tarpeet taustasta riippuen. C:llä ei ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa, ja hän oli työtön ennen äitiysvapaalle jäämistä:

Jo, kyllä se ihan. Riippuu tietenkin näin, mutta kun mulla ei ole oikeasti mistään mistä mä aloitan. Mä oon ollut työtön, mulla ei ole mitään koulutusta. Okei, mä oon käynyt ysiluokan, mutta siinä se on. (Haastateltava C, fokusryhmähaastattelu.)

C kokee tarvitsevänsä apua päästääkseen eteenpäin hoitovapaan jälkeen ja löytääkseen oppisopimuspaikan. Hän kertoo kuitenkin, että on jo sosiaalityöntekijänsä kanssa keskustellut asiasta, ja he ovat sopineet tapaavansa kesällä kun C:n nuorin lapsi on täyttänyt kaksi vuotta. Housen (1981, ks. Heaney & Israel 2008, 190) sosiaalisen tuen jaottelun mukaan sosiaalityöntekijä voisi siis tarjota C:lle informatiivista tai instrumentaalista tukea. Informatiivisen tuen kautta sosiaalityöntekijä voisi antaa neuvoja ja hyödyllistä tietoa oppisopimuspaikan hakemiseen. Instrumentaalinen tuki tulee kyseeseen, jos C tarvitsee konkreettista apua oppisopimuksen hakemisessa. Tätä apua C voi myös saada joltain toiselta ammattilaiselta, ja silloin sosiaalityöntekijä voi informatiivisen tuen kautta neuvoa C:tä keneen hän voi kääntyä.

B:llä on ammattikoulutus, eikä koe, että sosiaalityöntekijä voisi häntä auttaa. Hän kertoo saavansa tarvitsemansa apu työ- ja elinkeinotoimistosta:

Siis, no, yleensä mun tulevaisuus, koska mullahan on ammattipohja, joten sosiaalityöntekijä ei mitenkään voi auttaa mua enää siihen, että mä joudun itse etsiä kaikki työt ja. Työvoimatoimiston kautta sitten yleensä mä oon saanut. Että mulla oli tänäänkin siellä aika, että menin sinne johonkin, meillä oli info ja sit mulla on ensi viikon maanantai aika sinne. Että mä sit keskustelen, että mihin, että jos mä saan jonkun, toivotaan kassapaikan tai jonkun sellaisen, niin mä meen sitten töihin ja. Että sosiaalityöntekijän kaa meillä ei. Tottakai sosiaalityöntekijä on kuuntelemassa, et jos mä sanon sille ja auttamassa, mut jotenkin mun mielestä se ei ole mitään tarvetta, koska työvoimatoimisto on kanssa. Jos ei olisi

ammattipohjaa ja oikeasti jos mulla ei olisi mitään, niin kyllä mä sitten tulisin sosiaalityöntekijän kaa juttelee. (Haastateltava B, fokusryhmähaastattelu.)

A, joka tuntee ahdistusta tulevaisuudesta, kertoo, että haluaisi keskustella siitä sosiaalityöntekijänsä kanssa:

En mä tiedä. Kyllä mä. En mä tiedä, jotenkin olisi ehkä semmoista tukea sillain, sellaista tsemppaustukea kaivannutkin. Tai semmoista että niinku että voisi katsoa sosiaalityöntekijän kanssa, että miten lähettäisi, tai miten voisi tästä eteenpäin edistyä. Just että voisi aikai, ennen kun jää äitiyslomalta, tai hoitovapaalta pois, niin voisi katsoa nämä taloudelliset puolet, että miten voidaan niinku. Miten voidaan auttaa siinä, että mihin mulla on oikeus. Mihin mulla on, tai mitä kaikkea mä voi tehdä joittenkin asioitten eteen ja. Just tällain. Ja vähän kartoittaa sitä, että mikä se taloudellinen puoli tulee olemaan, jotta mun, jotta ihmisille jäisi siitä pelkoa, että niinku, että sit kun se tapahtuu, niin sit se tulee niin nopeasti. (Haastateltava A, parihaastattelu.)

A kokee, että hänellä olisi tarve miettiä yhdessä sosiaalityöntekijänsä kanssa miten hän voisi edetä hoitovapaan jälkeen. Hän haluaisi myös keskustella taloudellisista puolista jonkun kanssa, jolla on tietoa erilaisista taloudellisista tuista. Hän korostaa, että tämä olisi hyvä tehdä ennen kuin hoitovapaa päättyy. Lisäksi A kertoo olevansa kiinnostunut monesta eri alasta, ja kokee tarvetta kartoittaa opintomahdollisuutensa jonkun kanssa. Hän on myös huolissaan siitä, mitä tekee, jos ei pääse yliopistoon ensimmäisellä yrittämällä. Toisin sanoen A ilmaisee lähinnä informatiivisen tuen tarvetta, mutta myös emotionaalisen ja instrumentaalisen tuen tarvetta. Emotionaalisessa tuessa on kyse empatiasta, huolenpidosta ja luottamuksesta (House 1981, ks. Heaney & Israel 2008, 190) ja A:n kohdalla tämä merkitsisi, että hän saisi keskustella huolistaan jonkun kanssa, joka myös voisi antaa informatiivista tukea.

Sosiaalityö on sosiaalihuoltolain (2014, 15 §) mukaan ”muutosta tukevaa työtä, jonka tavoitteena on yhdessä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa lieventää elämäntilanteen vaikeuksia, vahvistaa yksilöiden ja perheiden omia toimintaedellytyksiä ja osallisuutta sekä edistää yhteisöjen sosiaalista eheyttä”. A ja C kokevat tarvitsevänsä apua ja tukea sosiaalityöntekijältään, jotta he pääsisivät eteenpäin hoitovapaan jälkeen. Haastatteluista ei ilmene, että kenelläkään haastateltavista olisi muita vaikeuksia elämäntilanteissaan tai tarvetta vahvistaa toimintaedellytyksiä ja osallisuutta. Haastatteluista ei myöskään ilmene pitkäaikaisen tuen tarvetta. Näin ollen kysymys kuuluukin,

onko haastateltavilla todella sosiaalityön tarvetta, vai voisiko jokin muu ammattiryhmä vastata heidän tuen tarpeeseensa? Tästä keskustelen enemmän neljännessä kappaleessa.

A kokee, ettei ahdistus tulevaisuudesta ole päällimmäinen syy miksi hän aikoo olla perhevapaalla kolme vuotta. Hän uskoo kuitenkin, että nuoret naiset voisivat hakeutua aikaisemmin takaisin opintojen pariin hoitovapaalta, jos heillä olisi joku jonka kanssa keskustella taloudellisista puolista. Haastateltavat tuovat esille, ettei heillä ole tietoa mihin taloudellisiin tukiin opiskelijoilla, joilla on lapsia, on oikeus. A kertoo myös, että vaikka hän kokee tarvitsevansa apua sosiaalityöntekijältään, hän on kuitenkin vain harvoin itse yhteydessä sosiaalityöntekijäänsä:

(...) En mä tiedä, jotenkin musta tuntuu, et harvoin mä soitan sosiaalityöntekijälle tai sillein et jos on just joku, että tyliin hakemuksessa on tapahtunut joku häikkä tai joku tämmönen niin sitten tylin soittaa mutta ei ole semmoista niinku et se olisi sellainen tuki tai semmoinen siinä. (Haastateltava A, fokusryhmähaastattelu.)

4. Pohdinta ja johtopäätökset

Tässä käytäntötutkimuksessa olen tutkinut nuorten äitien kokemukset hoitovapaalla olemisesta, ajatuksia tulevaisuudesta sekä mahdollista sosiaalityön tarpeesta. Tässä kappaleessa keskustelen tutkimukseni keskeisimmistä tuloksista, ja esitän ehdotuksia miten käytännön työtä voisi kehittää.

Kuten myös aikaisemmista tutkimuksista käy ilmi (esim. Kauppinen & Raitanen 2012, 35–38; Repo 2012, 132–133; Närvi 2014, 549) tutkimukseni haastateltavat viihtyvät kotona. Naiset kertovat nauttivansa lastensa seurassa, mutta nostavat myös esille, ettei heillä ole paljon aikaa itsellensä. Sosiaalisten verkostojen tarjoaman sosiaalisen tuen tärkeys arjessa jaksamisessa korostuu tutkimuksessani. Haastateltavat mainitsevat saavansa epävirallisista verkostoistaan käytännön apua, eli Housen (1981, ks. Heaney & Israel 2008, 190) sosiaalisen tuen jaottelun mukaan instrumentaalista tukea. Haastattelujen perusteella voisi kuitenkin kuvitella, että he saavat myös emotionaalista ja informatiivista tukea. Kaikki kolme haastateltavaa on naimisissa ja he korostavat aviomiehen tuen tärkeyttä sekä lastenhoidossa että muissa kodin askareissa.

Tutkimuksestani ilmenee myös, että haastateltavat jo hoitovapaan aikana miettivät tulevaisuuttaan. Taustastaan riippuen he kokevat sosiaalityön tarpeen eri tavalla. Haastateltavat, joilla ei ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa, kokevat tarvitsevansa sosiaalityöntekijän apua jo hoitovapaan

aikana edetäkseen hoitovapaan jälkeen. Yksi haastateltavista kertoi tuntevansa ahdistusta tulevaisuudesta ja haluaisi keskustella tästä sosiaalityöntekijänsä kanssa. Hän ilmaisee pääosin tarvetta informatiiviseen tukeen, mutta myös emotionaaliseen ja instrumentaaliseen tukeen (House 1981, ks. Heaney & Israel 2008, 190).

Haastateltavat kokevat siis tarvitsevansa pääosin tukea ja apua edetäkseen hoitovapaan jälkeen. Näin ollen mietin onko heillä juuri sosiaalityön tarvetta, vai voisiko esimerkiksi työ- ja elinkeinotoimisto auttaa heitä? Työkokemukseni perusteella en kuitenkaan usko, että työ- ja elinkeinotoimisto voisi tarjota nuorille vanhemmille, joilla ei ole ammatillista koulutusta tai työpaikkaa, heidän tarvitsemia palveluja. Lisäksi tutkimukseni haastateltavat tuovat esille, että heillä on tarve keskustella tulevaisuudestaan jo hoitovapaan aikana.

Helsingin kaupungin aikuissosiaalityössä ei tällä hetkellä ole moniammatillisia tiimejä. Alle 25-vuotiaille ei aikuissosiaalityössä ole sosiaaliohjaajia, vaan nämä työskentelevät vain yli 25-vuotiaiden asiakkaiden kanssa. Tutkimukseni haastateltavat kertovat kokevansa tarvetta keskustella tilanteestaan jonkun kanssa, joka voisi antaa heille neuvoja ja ohjausta. Tällä hetkellä sosiaalityöntekijä on se henkilö, johon he voivat olla yhteydessä. Organisaatio muuttuu kuitenkin perustoimeentulotuen siirtyessä Kelaan vuonna 2017, ja suurella todennäköisyydellä nuorten tiimiin tulee sosiaaliohjaajia. Sosiaaliohjaus on sosiaalihuoltolain (2014, 16 §) mukaan ”yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen neuvontaa, ohjausta ja tukea palvelujen käytössä sekä yhteistyötä eri tukimuotojen yhteensovittamisessa. Tavoitteena on yksilöiden ja perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen vahvistamalla elämänhallintaa ja toimintakykyä.” Koen, että sosiaalityön määrittelemään verrattuna, tämä vastaa paremmin sitä tuen tarvetta, mitä tämän tutkimuksen haastateltavat kokevat tarvitsevansa. Näin ollen näen, että sosiaaliohjaajat voisivat jatkossa työskennellä lyhytaikaista tukea tarvitsevien hoitovapaalla olevien nuorten vanhempien kanssa, joilla ei ole muita vaikeuksia elämäntilanteissaan Organisaatiomuutoksen jälkeen, sosiaalityöntekijöiden vastuulla voisi olla vaativimmat asiakkaat, joilla on sosiaalityön tarvetta.

Työnjako sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden välillä on usein epäselvä ja useampi tutkija painottaa, että sitä pitäisi kehittää (esim. Karvinen-Niinikoski ym. 2005, 109; Vuorensyrjä ym. 2006; Blomgren & Kivipelto 2012). Tulevan organisaatiomuutoksen takia tämä kysymys on nyt ajankohtainen myös nuorten sosiaalityössä. Näen, että olisi tärkeää tulevaisuudessa määrittää ammattiryhmien välistä työnjakoa selkeästi, jotta asiakkaat saavat tarvitsemansa palveluita.

Suunnitelmissa on myös, että kaikki kaupungin palvelut lapsiperheille keskitettäisi perhekeskuksiin. Tämä koskisi myös aikuissosiaalityötä. Tutkimukseni perusteella näen, että mahdollisissa perhekeskuksissa olisi tulevaisuudessa tärkeää huomioida, että vanhemmilla voi olla tuen tarvetta, vaikka heillä ei ole lastensuojelun tarvetta. Haastateltava A ilmaisee tuen tarpeen, joka ei liity lapsen kasvatukseen. Häntä mietityttää oma tulevaisuus, muun muassa liittyen opiskeluun ja perheen taloudelliseen tilanteeseen. Hänen kokema tuen tarve ei toisin sanoen eroa lapsettomien nuorten aikuisten tuen tarpeesta yleisesti.

Huomioitavaa on, että haastateltava A, joka tuntee ahdistusta tulevaisuudesta ja kokee olevansa tuen tarpeessa, myös sanoo, ettei koe sosiaalityöntekijän olevan mikään tuki. Hän ja muut haastateltavat kertovat, etteivät he yleensä ole itse yhteydessä sosiaalityöntekijäänsä muissa kuin toimeentulokiasioissa. Kuten jo mainittu, perustoimeentulotuki siirtyy Kelalle vuonna 2017 (Kela 2016b) ja Kelan ja kuntien välisen yhteistyön suunnittelu on edelleen kesken. Tämän tutkimuksen perusteella olisi hyvä huomioida myös hoitovapaalla olevat nuoret, jottei sosiaalihojauksen ja sosiaalityön saatavuus olisi pelkästään kiinni, että vanhempi on itse yhteydessä työntekijään. Saattaa myös olla, että kynnyksellä olla itse yhteydessä aikuissosiaalityöhön nousee, kun perustoimeentulotuen päätökset tehdään Kelassa. Tällä hetkellä sosiaalihojajat ja sosiaalityöntekijät saavat tiedon kaikista toimeentulotuen hakijoista, ja voivat ylläpitää asiakaslistoja. Perustoimeentulotuen siirryttyä Kelaan asiakaskunta ei enää koostu kaikista toimeentulotuen hakijoista. Tulisikin miettiä miten työntekijät jatkossa saavat tiedon hoitovapaalla olevista nuorista, joilla on tuen tarvetta, mutta eivät itse kykene olemaan yhteydessä työntekijöihin.

On kuitenkin tärkeää muistaa, että tutkimukseni tulokset perustuvat haastatteluihin kolmen hoitovapaalla olevan nuoren naisen kanssa. Kyseessä on naisten omat kokemukset, eikä niitä voi yleistää. Kukaan naisista ei ole korkeakoulutettu, eikä kenelläkään ole vakituista työpaikkaa. Kaikkien nuorten sosiaalityön hoitovapaalla olevien asiakkaiden kesken saattaa myös olla nuoria, joilla on muita vaikeuksia elämäntilanteissaan, ja joille sosiaalihojaus ei ole riittävää.

Tästä käytäntötutkimuksesta ilmenee, että nuoret hoitovapaalla olevat äidit jo hoitovapaan aikana miettivät tulevaisuuttaan. Tutkimuksesta voi nähdä, että myös hoitovapaalla olevilla vanhemmilla on tuen tarvetta, ainakin sosiaalihojauksen muodossa. Tämä ei kuitenkaan koske kaikkia toimeentulotukea hakevia hoitovapaalla olevia vanhempia, vaan muun muassa henkilöiden taustat vaikuttavat tuen tarpeeseen. Huomauttavaa on, että haastateltava, joka selkeimmin koki sosiaalityön tarvetta, ei koe saavansa tällä hetkellä tarvitsemansa tuen. Tätä olisi tärkeää kehittää, jotta kaikki

tuen tarvitsevat saisivat sitä. Tällä hetkellä suuri osa sosiaalityöntekijöiden ajasta menee toimeentulotuen laskemiseen, jonka takia aikaa muuhun jää vähille. Tutkimukseni perusteella olisi kuitenkin tärkeää huomioida myös nuoret hoitovapaalla olevat vanhemmat aikuissosiaalityössä.

Lähteet

Blomgren, Sanna & Kivipelto, Minna (2012) Valtaistus – Valtakunnallinen aikuissosiaalityön kartoitus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportteja 27.

Denscombe, Martyn (2009) *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Heaney, Catherine & Israel, Barbara (2008) Social networks and social support. In Karen Glanz & Barbara Rimer & Kasisomayajula Viswanath (eds.) *Behaviour and health education: theory, research, and practice*. San Francisco: Jossey-Bass, 189–210.

House, James (1981) *Work Stress and Social Support*. Reading, Mass: Addison-Wesley.

Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Salonen, Jari & Meltti, Tero & Yliruka, Laura & Tapola-Haapala, Maria & Björkenheim, Johanna (2005) *Konstikas sosiaalityö 2003. Suomalaisen sosiaalityön todellisuus ja tulevaisuudennäkymät*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 28.

Kauppinen, Kaisa & Raitanen, Jani (2012) *Perhevapaalta takaisin työelämään – erilaiset ratkaisut erilaisissa perhe- ja elämäntilanteissa*. Teoksessa Riitta Luoto & Kaisa Kauppinen & Aino Luotonen (toim.) *Perhevapaalta takaisin työelämään*. Helsinki: Työterveyslaitos, 13–53.

Larsson, Larsåke (2010) Intervjuer. I Mats Ekström & Larsåke Larsson (red.) *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur, 53–86.

Leatham, Geoff & Duck, Steve (1990) Conversation with friends and the dynamics of social support. In Steve Duck & Roxane Cohen Silver (eds.) *Personal relationships and social support*. London: Sage, 1–29.

Miettinen, Anneli (2012) *Perhevapaakäytännöt Suomessa ja Euroopassa 2012*. Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen Työpaperi.

Morgan, David (1997) *Focus Groups as Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage.

Närvi, Johanna (2014) Äidit kotona ja työssä – perhevapaavalinnat, työtilanteet ja hoivaihanteet. *Yhteiskuntapolitiikka*, 79(5), 543–552.

Repo, Katja (2012) Lasten kotihoidon tuen merkitykset käyttäjien arjessa. Teoksessa Jorma Sipilä & Minna Rantalaiho & Katja Repo & Tapio Rissanen (toim.) *Rakastettu ja vihattu kotihoidon tuki*. Tampere: Vastapaino, 111–150.

Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna & Närvi, Johanna (2009) Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Vangelisti, Anita L. (2009) Challenges in conceptualizing social support. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26(1), 39–51.

Vuorensyrjä, Matti & Borgman, Merja & Kemppainen, Tarja & Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli (2006) Sosiaalialan osaajat 2015. Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA): loppuraportti. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Sosiaalityön julkaisusarja 4.

Wibeck, Victoria (2010) Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod. Lund: Studentlitteratur.

Lait ja muut viranomaislähteet

Kansaneläkelaitos (2016a) Pikaopas perhe-etuksiin. <http://www.kela.fi/lapsiperheet-pikaopas>. Luettu 9.1.2016.

Kansaneläkelaitos (2016b) Toimeentulotuki siirtyy Kelan hoidettavaksi. <http://www.kela.fi/-/toimeentulotuki-siirtyy-kelan-hoidettavaksi-vuonna-2017>. Luettu 11.1.2016.

Kansaneläkelaitos (2016c) Kotihoidon tuen määrä. <http://www.kela.fi/kotihoidontuki-maara-ja-maksaminen>. Luettu 17.1.2016.

Kelan lapsiperhe-etuustilasto (2014)

http://www.kela.fi/documents/10180/1630858/Kelan_lapsiperhe_etuustilasto_2014.pdf/a4486bb4-7f32-4baf-a255-d2739cd2e2dc?version=1.0. Luettu 18.12.2015.

Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta (1996)

<http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961128>. Luettu 11.1.2016.

Sairausvakuutuslaki (2004) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20041224>. Luettu 28.11.2015.